

ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

← ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ →

Ο ΠΛΑΤΩΝ

ἢ

Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν.

(Συνέχεια καὶ τέλος, ὄρα Φυλ. Ζ΄.)

ὑπὸ τὸ ὄνομα ιδέαι, ὁ Πλάτων δὲν ἀπέδιδεν εἰς πάσας τὰς καθολικὰς ἐννοίας αὐθύπαρκτόν τινα προϋπόστασιν, ἀλλ' εἰς μόνας τὰς ἀρχετύπους καὶ ἰδιοκτήτους τοῦ νοῦς, αἵτινες ἐμφωλεύουσιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ πρὸ πάσης διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεως τῶν μερικῶν καὶ καθ' ἕκαστα· περὶ τούτων δ' ἐδόξαζεν ὅτι ἡ γνῶσις των παρ' ἡμῖν εὔρηται ὡς λείψανον ἐπιγείου τινος προϋπάρξεως καὶ ὡς ἐνέχειρον τῆς θείας ἡμῶν καταγωγῆς.

Καθὼς δὲ, κατὰ τὴν δόξαν ταύτην, τὸ μαθάνειν ἐστὶν ἐγνωσμένου τινος ἐπανάληψις καὶ ἀνάμνησις ἰδεῶν προϋπαρχουσῶν, οὕτω, φαίνεται, καὶ ὁ γνήσιος ἔρωσ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ἀναγνώρισις ἀτόμων, ἐδῶ, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ συναντωμένων, ἀφοῦ προηγουμένως κατ' ἄλλον τινα βίον συνημφραίνοντο μετ' ἀλλήλων καταγιγνώμενα εἰς τὴν τῆς θεότητος θελξίνα θεωρίαν.

Λίαν αξιοσημείωτον δ' ὅτι ἡ δόξα τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεως παρὰ Πλάτωνι προηγῆθη τῆς τῆς μεταγενεστερας ἀναβιώσεως, καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν ταύτην παρήγαγεν ἐξ ἐκείνης, εἶτα δὲ ἐδόξαζεν αὐτὴν ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ βραδύτερον συνῆψε τῇ περὶ θείας ὑπάρξεως διδασκαλία, περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἤγγισεν εἰς τὸ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς δόγμα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Αἱ εἰρημέναι δόξαι περὶ ἔρωτος, περὶ ἰδεῶν, περὶ τῆς ἐπὶ γῆς προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ θάνατον διαρκείας αὐτῆς συνεχονται στενώτατα — οὐδεὶς πρὸς ταῦτα ἀντιλέγει· ἀλλ' ὑφ' ἡντιναδήποτε κἂν κρίνη τις αὐτάς ἐποψιν, εἴτε ἐν συνόλῳ, εἴτε κατ' ἰδίαν ἐκάστην, αὐται, ὡς πρὸς τὴν οὐσιώδη αὐτῶν ἔννοιαν, εἴπερ τις καὶ ἄλλη δύναται νὰ φέρωσιν ἡμᾶς εἰς συνείδησιν τοῦ ὅ,τι περὶ ἀθανασίας αἰσθανόμεθα, καὶ νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν τὴν θείαν ἡμῶν καταγωγὴν, πρὸς ταῦτα δὲ καὶ νὰ διεγείρωσι παρὰ τῷ εὐφυεῖ ἀνθρώπῳ σφοδρὰς καὶ γλυκείας ἐπιθυμίας, αἵτινες ἄλλως δὲν θεραπεύονται εἰμὴ διὰ τῆς μελέτης τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Τί δ' ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ ἀρετὴ, κατὰ Πλάτωνα ;

Ἐπιστήμη, λέγει, ἐστὶ γνῶσις διὰ λόγων ποριζομένη, καὶ ἀναφερομένη πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν παντὸς ὄντος καὶ ἀνεξαλείπτως ἐν τῇ ψυχῇ πετυπωμένη, οὐχὶ δ' αἰσθησις, οὔτε δόξα ὀρθή, οὐδὲ μετὰ δόξης ἀληθοῦς προσγινομένης λόγος· τοῦτό ἐστὶν ἐπιστήμη. Ἀρετὴ δ' ἐστὶν ἀρμονία τῶν ἐσωτερικῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν, ἐκ φρονήσεως, μεγαλοψυχίας, δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης πηγάζουσα καὶ βίου εὐταξία, οὐχὶ δὲ πρᾶγμα εὐάρεστον ἢ ὠφέλιμον, οὔτ' ἐπιτηδειότης πρὸς τι ἐκτὸς ἑαυτῆς, οὐδ' εἰς τὰ καλὰ ἔργα ἐτοιμότης· τοῦτό ἐστὶν ἀρετή.

Τῆς ἐπιστήμης γίνεται ἐγκρατής ὁ ἀνθρώπος διὰ τῆς Διαλεκτικῆς· ἐστὶ δὲ καὶ αὕτη διττὴ, νόθος τε καὶ γνησία· καὶ ὡς ἡ νόθος σπεύδει πρὸς σύστασιν ψευδῶν δοξασιῶν, οὕτως ἡ γνησία καὶ ἀληθῆς σπεύδει πρὸς ἀποβολὴν αὐτῶν διὰ τῆς εὐκρινείας τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν τοῦ συλλογίζεσθαι κανόνων, καθ' οὓς κρίνονται αἱ πρὸς ἀλλήλας συμφωνοῦσαι ἰδέαι καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν συνδέονται πρὸς ἕκτασιν τῆς γνῶσεως τῆς ἀληθείας. Ἐφ' ὅσον δὲ διὰ τούτων ἡ Διαλεκτικὴ ἐπιτυχᾶνουσα διαστέλλει τῶν γνῶσεων καὶ τῶν δοξασιῶν τὰς ἀμφιβολίας, καὶ ἀποδίδει ἐκάστη τὸ δίκαιον, ἵνα οὕτω

ἐμποδίσῃ τὴν πρόσδον τῶν δύο ἀντικειμένων μὲν, ἐπίσης δὲ ἐπικινδύνων ἀπατῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν βλαστάνει, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν ποιητοῦ τινος, ἐκ τῆς δοκούσης ἀληθείας, ἡ δὲ ἐκ τῆς ἐρευνημένης ἀμφιβολίας, τοσοῦτον ἐξομαλύνει καὶ παρασκευάζει τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐκ τῆς καρδίας ἐκπηγάζουσαν, ἵνα τρέξῃ ἀκωλυτεῖ καὶ πλημμυρῆσῃ ὡς χεῖμαρρὸς φωτός.

Ὡς ἔχει ἡ Διαλεκτικὴ πρὸς τὴν ἐπιστήμην, οὕτω καὶ ἡ Πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἀρετὴν. Τὸ ἀπολαύειν τῆς ζωῆς ἐπ' ἀξία καὶ ποιεῖσθαι αὐτῆς χρῆσιν καλὴν, τὸ ἀσφαλίζειν τὴν ἐξωτερικὴν ἡμῶν περιουσίαν καὶ ἐφικνεῖσθαι τοῦ ἠθικοῦ προσδιορισμοῦ, τοῦτο κατορθοῦται οὐχὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τῆς κοινωνίας καὶ διὰ τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν, τοὺς ὁποίους καλοῦμεν Πολιτείας. Ἡ κατὰ τὸ πρέπον λοιπὸν διάταξις τῶν δεσμῶν τούτων, τοῦτό ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς Πολιτικῆς, ἣτις ἡ εὐγενεστάτη ἐστὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἀξία τοῦ καλεῖσθαι ἡ πασῶν βασιλῆς· ἡ λύσις δὲ τοῦ προβλήματος τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ μόνης τῆς ὀρθῆς διακρίσεως τοῦ μέσου καὶ τοῦ σκοποῦ.

Εὐρήται δὲ καὶ Πολιτικὴ τις ἐκ τοῦ ἐξῆς ἀξιώματος πηγάζουσα, ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ θεωροῦντος τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἀξιολογώτερον, τὸν πλοῦτον δὲ καὶ τὴν ἰκανότητα, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐξουσίαν πολιτικὰ ἀγαθὰ μεγαλείτερα καὶ τοῦ νοῦς καὶ τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Ἐκ τούτου τὴν μὲν κοινὴν τοῦ πνεύματος εὐδαιμονίαν ποιεῖται ὡς πάρεργον, τὴν δὲ ὑλικὴν εὐτυχίαν ὡς ἔργον κύριον, καὶ ταύτην ὅλαις δυνάμεσιν ἐπιδιώκει οὐχὶ ὑπὲρ τῶν πολιτῶν πάντων, οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς χάριν τινῶν, καὶ οὔτε περιστέλλει τὰς πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐρεθίζει τὴν ἀπληστίαν, ἀδιαλείπτως μεριμνῶσα περὶ εὐρέσεως νέων μέσων πρὸς εὐχαρίστησιν των — αὕτη δ' ἐστὶν ἡ νόθος καὶ ψευδῆς Πολιτικὴ.

Ἀλλ' ἡ γνησία Πολιτικὴ μεριμνᾷ περὶ τοῦ πληρώματος τῶν πολιτῶν ἐν γένει, φιλοτιμουμένη νὰ προσδιορίσῃ ἐκάστῳ τὴν προσήκουσαν τάξιν, ἵνα ἕκαστος κατὰ τὸ ἐνὸν χρησιμεύῃ εἰς τὸ ὅλον. Τοῦτο δὲ πράττει ἐπὶ σκοπῷ τοῦ καταστήσαι τὴν πολιτείαν, ὡς πρὸς τὸ μέγα σῶμα τῶν πολιτῶν, εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν ἡ ψυχὴ κατέχει ἐν τῷ μικρῷ τοῦ ἀνθρώπου σώματι καὶ ἐκ τούτου προπαρασκευ-

άζεται ἡ ὁδὸς δι' ἧς ἕκαστος ὅσον οἶόν τε δύναται νὰ προσεγγίση τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὑπάτου ἀγαθοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπουσι πάντες αὐτῆς οἱ νόμοι καὶ πᾶσα διάταξις ὡς εἰς ἔσχατον τέλος.

Τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα, ἅτινα ἐπρόβαλλεν ὁ Πλάτων, διηνεκῶς πολεμῶν τὴν δοκησιοσοφίαν τῆς ἐποχῆς του, αἱ περὶ ἔρωτος δηλαδὴ καὶ περὶ ἰδεῶν, καὶ τῆς προτέρας καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐπιγείου ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, αἱ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀρετῆς, αἱ περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς Διαλεκτικῆς καὶ Πολιτικῆς ἔρευναι αὐται, ἠνωμένοι μετὰ μεγάλης πείρας τοῦ κόσμου καὶ γνώσεως πάντος ὅ,τι ἄξιον παρατηρήσεως εὑρηται οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔφερον τὰς τοῦ Πλάτωνος ἰδέας εἰς τὴν ὠριμότητα ἐκείνην, τὴν ὁποίαν συμπεριέλαβε καὶ παρέστησεν ἐξαιρέτως εἰς τὰ τρία αὐτοῦ συγγράμματα τὰ ἐπιγραφόμενα **Τίμαιος**, **Πολιτεία**, **Νόμοι**· μνημεῖα ἀξιόλογα, μαρτυροῦντα μέχρι τίνος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὰς περὶ θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνώσεις ἢ φιλόσοφος ψυχῆ, ἢ ἐκ φύσεως μὲν πεπρωτισμένη πλουσιοπαρόχως καὶ κάλλιστα, εὐνοίας δ' ἀξιουμένη καὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς τύχης περὶ τὸ στάδιον τῆς εἰς βαθείας, ἐπιπόνους καὶ εὐτάκτους ἐρεῦνας καθιερωμένης ζωῆς.

Ἡ κατ' ἀξίαν ἐκτίμησις τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς μορφῆς τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶναι ἔργον μακρὸν καὶ ἐπίπονον· τὸ δὲ ἐγκωμιάζειν ταῦτα, δίχα τοιαύτης ἐκτιμήσεως, βεβήλωσις καθαρὰ· διὸ καὶ παραλείπω ἀμφοτέρω, καὶ ἀντὶ τούτου θέλω προσθέσῃ παρατηρήσεις τινὰς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίας.

Τὸ ἰδιότροπον τῆς διδασκαλίας ταύτης πηγάζει ἐκ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὅστις, μακρὰν τοῦ μεταδιδόναι διδασκαλίας εὐρημένης, διδάσκει τινὶ τρόπῳ εὐρίσκεται ἢ ἀλήθεια. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ὁ Πλάτων τοὺς στοχασμοὺς αὐτοῦ ἐπρόβαλλεν ἐν τέλει πολλῶν καὶ ποικίλων αὐτοῦ διαλόγων, ὧν ἕκαστος μὲν ἀπαρτίζει καθ' ἑαυτὸν ὄλον τι συνεχές, πάντες δὲ συνέχονται, οἱ μὲν ἠγούμενοι εἰς τοὺς ἐπομένους παρασκευάζοντες, οἱ δ' ἐπόμενοι τοὺς ἠγούμενους σαφηνίζοντες καὶ ἀναπληροῦντες καὶ τελειοποιῦντες· ὥστε ὁ ἀναγινώσκων τὰ συγγράμματα ταῦτα καθ' ἣν τάξιν ἐπεξεργάσθη αὐτὰ ὁ Πλάτων, οὐ μόνον μαθητὴν τὸ διακρίνειν τί τὸ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ δαιμονίου μό-

νιμον καὶ διαρκές καὶ ἀμετάβλητον, ὡς ἐπιστήμη καὶ γνῶσις θεωρούμενον, καὶ τί τὸ παρ' αὐτῷ εἰς δόξαν μεταβαλλόμενον· οὐ μόνον τὸ διακρίνειν τὰς πρώτας καὶ καθόλου ἐννοίας ἐκ τῶν μερικῶν καὶ ἐκτιθένοι ταύτας κατ' ἐκείνας, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ ἱκανὸς γίνεται τοῦ συνοδεύειν τὸν σοφὸν βῆμα πρὸς βῆμα εἰς τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἑαυτῷ διέγραψε πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἐνῷ ἐκλήθη, τὸ νὰ ἴδῃ δηλαδὴ ἀναλάμπουσαν ἐκ μὲν τῆς ἀμφιβολίας τὴν βεβαιότητα, ἐκ δὲ τῆς δόξης τὴν γνῶσιν, καὶ τὸ φῶς τὸ γαληνότερον ἐξ ἀμυδρᾶς τινος προαισθήσεως διαστράπτει.

Πλὴν τούτου, τὰ συγγράμματα αὐτοῦ φυλάττουσι τὴν διδακτικὴν δύναμιν τῆς οἰκείας συναναστροφῆς, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς σοφὸς πρέπει νὰ παραμελῇ, εἴτε ἐν ταῖς μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ, εἴτε ἐν ταῖς μετὰ τῶν δυναμένων νὰ γίνωσι τοιοῦτοι ὁμιλίαις. Κατὰ ποσὸν δ' ὁ Πλάτων ἐπεμελεῖτο εἰς τὰς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁμιλίαις νὰ λαλῇ, οὐχὶ ὡς πρὸς διδασκομένους, ἀλλ' ὡς πρὸς ἀνθρώπους μετ' αὐτοῦ ἀγωνιζομένους πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας, ἵνα οὕτω διδῇ αὐτοῖς ἀφορμὰς τοῦ ὑποβάλλειν τὰς ἰδέας εἰς τῆς ἰδίας συνειδήσεως τὸ κριτήριον, γίνεται δῆλον καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἰδιοτροπιῶν τῆς τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ παραστάσεως, ἐξ ὧν ἀριθμῷ ταύτας· πολλάκις παρεπόμενον τινὰ σκοπὸν προβάλλει ὡς κύριον, τὸν δὲ ἄντως κύριον πραγματεύεται ὡς παρεπόμενον· ὑπὸ μικρότερα συμπερόντα κρύπτει ἄλλα μεγαλύτερα συνεχῶς ἢ ἀποσιωπᾷ παντάπασι τῶν προκειμένων ἐξετάσεων τὰ συμπεράσματα, ἢ προβάλλει ὡς συμπέρασμα ἀδηλόν τι ὅλως καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον οὐδ' αὐτοῦ τοῦ καταβληθέντος κόπου ἄξιον· πραγματεύεται πολλάς ἐνταυτῷ ἰδέας, συμπεριπλέκων αὐτὰς ἀμοιβηδὸν καὶ ἀναμιγνύων τὰ μέρη τῆς μὲν μετὰ τῶν τῆς δέ. Ἡ τοιαύτη μέθοδος ἐνισχύει τὰς ἡμετέρας δυνάμεις πρὸς τὸ διεξελθεῖν τῆς ἀπάτης καὶ ἀκονᾶ τὸν νοῦν ἵνα ἦ ἔτοιμος καὶ ἀποκτᾷ τὴν δέουσαν ἱκανότητα πρὸς τὸ ἀπαλάττεσθαι τοῦ λαβυρίνθου τῶν συμπεπλεγμένων δοξασιῶν· ἢ τοιαύτη παράτασις τῆς φιλομαθείας φέρει τὴν χαρὰν μέχρις ἄκρας εὐχαριστήσεως· οὕτω ἀποβαίνει πασιφανῆς ἢ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ ἀλήθειά ἐστὶ θησαυρὸς, ὃν μόνος ὁ μετ' ἐπιμελείας ἀναζητῶν εὐρίσκει. Οὐχ ἦττον ὁμως ἐὲν ἐνδυνάμεθα καὶ νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ τοῦ Πλάτωνος μέθοδος ὡς πρὸς τοῦτο ἐστὶν ὅτε φαίνεται πως καθ' ὑπερβολὴν αὐθαίρετος, καὶ ὅτι

καὶ αὐταῖς τοῖς ἀγαθοτέροις ἤθελεν ἀπαρέακη, ἂν μὴ ἤξευρεν οὕτως δι' ἑτέρων θεληγῆτρων νὰ γοητεύη.

Ὁ Φιλόσοφος, ἐδόξαζεν ὁ Ζήνων, ἐκ μόνου τοῦ νοός πρέπει ν' ἀρρῆται τοὺς λόγους· ἀπεφαίνετο δὲ οὕτω ἵνα φανερῶσθαι ἴσως ὅτι ἡ γνησία φιλοσοφικὴ εὐγλωττία ἀποστρέφεται τὸν στολισμὸν τῶν γραφικῶν χρωμάτων καὶ ἀρκεῖται ἐκφράζουσα τὰς ἐννοίας δι' ἀκριβῶν περιγραφῶν, ὡς πράττει ἐπιτυχέστατα ὁ Ἀριστοτέλης· ἀλλὰ μὴν τοῦ Πλάτωνος ἡ τεχνικὴ δεινότης ἔχει ἕτερόν τινα χαρακτῆρα. Καὶ ὅλα αὐτοῦ τὰ συγγράμματα ποιεῖται χρῆσιν τοῦ διαλόγου, παρεισάγει πρόσωπα ἔξοχα καὶ χαρακτῆρος ὠρισμένου, νέους, ἀνδρας, γέροντας, ἕκαστον δὲ μὲ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ προλήψεις ἢ δόξας καὶ μεταξὺ πάντων ὡς ἐπιτοπλεῖστον ἐξάρχει ὁ Σωκράτης ὡς δαίμων ὁδηγός· ὁ διάλογος ἀρχεται, γινομένης ὥσπερ ἐνδοσίμου τυχαίας τινος περιπτώσεως καὶ πάντοτε σχεδὸν προχωρεῖ ἐριστικῶς, οὕτως ὥστε, τοῦ διαλόγου περαιωθέντος, δὲν ἐνδιαφερόμεθα μόνον εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν συμπέρασμα τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ καὶ συμπαθοῦμεν πρὸς τοὺς νικητὰς ἢ ἠττημένους. Ἐκ τούτου ἡ σκέψις μεταβάλλεται εἰς πρᾶξιν καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἔρευνα παρεμβάλλεται ὡς παρεμπύημα.

Ἡολλάκις δὲ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν θαυμασίων καὶ ἀγγινουστάτων μεταβολῶν, παραβολῶν, εἰκόνων καὶ αἰνιγμάτων, ἠρτυμένων εἰρωνία πινί, ὅτε μὲν δριμυεῖα καὶ πληκτικῆ, ὅτε δὲ σκωπτικῆ, ὅτε δὲ καὶ τῆ χάριτι καὶ κομψότητι τῆς γλώσσης, ἧτις μετὰ μεγίστης ἀκριβείας ἐκφράζει τὰς ἐννοίας, ἅμα δὲ καὶ διὰ ῥυθμοῦ καὶ φθόγγου καλοῦ ἠδύνει τὴν ἀκοήν — ταῦτα πάντα, λέγω, μετριάξουσι τὸν κόπον τοῦ ἐρευνηθέντος καὶ παρέχουσιν αὐτῶ εὐφροσύνου παιδιᾶς θέληγητρα· τοῦ δὲ ποιητικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἤθους τὸ σπάνιον τοῦτο ζῆμα σαφηνίζει τὰς σημασίας τῶν ἀρχαίων καὶ ἀλληγορικῶν μύθων, οἵτινες, ὡς παρὰ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν, οὕτω καὶ παρ' Ἑλλησι διεσώθησαν καὶ διεδόθησαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὡς παραδόσεις ἀρχαίου τινος σοφωτέρου αἰῶνος. Ἡ εἰσαγωγή τῶν μύθων τούτων εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἐννοιῶν τοῦ Πλάτωνος διαχέει ἐπ' αὐτὰς φαιδρόν τι καὶ πανηγυρικὸν σκότος, ἀπόκρυφόν τι καὶ αἰνιγματώδες καὶ μαντικόν, ὅπερ ἀποσφραγίζει καὶ αὖθις κλείει τὰ ἄδυτα τῶν ἱερῶν πραγμάτων καὶ κατοργιάζει τὰ τούτων μυστήρια. Ἄν ὁ ἐπιστε-

μονικός, ἢ ἠθικός, ἢ ὀρησκευτικός ἐνθουσιασμός δύναται κατ' ἰδίαν ἕκαστος νὰ κινήσῃ τὰ μυχαίτατα τῶν ψυχῶν, ὅταν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ συνέλθωσιν ἐπὶ τῷ αὐτῷ καὶ συνεργῶσιν, ὡς συνέβη παρὰ Πλάτωνι, τί ἄλλο παραχθῆσεται εἰμὴ ἡ ὑπερφυσικὴ ἐκείνη καλλιπέπεια καὶ ῥητορικὴ δεινότης, δι' ἧς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὁ δαιμόνιος οὗτος κατεκράτησε καὶ κατεξουσίασε τὰ πνεύματα ἀναριθμῆτων ἀνθρώπων!

Ἄλλὰ τί λέγω κατεξουσίασεν; οὐχί, ὁ Πλάτων οὔτε νὰ ἐξουσιάσῃ οὔτε νὰ δεσμεύσῃ τὰ πνεύματα ἤθελεν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐφιλοτιμεῖτο ἀπολύων, καθοδηγῶν καὶ διεγείρων αὐτὰ εἰς αὐτοενέργειαν, καὶ εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπολέμει τὴν εἰς ἑαυτὸν ὑπερεπιτεταμένην ἐκείνην προσήλωσιν, ἧτις, νοός ἀδυναμία, ἐθάμβου πολλοὺς τῶν μὴ γνησίων αὐτοῦ μαθητῶν.

Ἴνα λοιπὸν ἡμεῖς βαδίσωμεν ὁδὸν ἐναντίαν, θέλω προσθήσῃ παρατηρήσεις τινὰς, δυναμένας νὰ συντελέσωσιν πῶς οὐχί ποτε πρὸς τὸ ἐξασθενῆσαι τὸ πρὸς τὸν Πλάτωνα ὀφειλόμενον σέβας, ἀπαγε! ἀλλὰ πρὸς τὸ μετριάσαι τὸν θαυμασμὸν ἐκείνων καὶ καταστῆσαι αὐτοὺς προσεκτικωτέρους περὶ τὴν ἀπερίσκεπτον ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς λόγους του. Ὅτι δ' ὡς πρὸς τοῦτο ἤθελεν ἀπαιτῆ βαθυτέρας ἐρεύνας ἵνα γίνῃ καταφανές, τοῦτο παραλείπω, ὡς φέρ' εἰπεῖν, τὰς πολυειδεῖς ἀπάτας καὶ παρεξηγήσεις, αἵτινες προκύπτουσι, διότι ἀφήκεν ἡμῖν ἀόριστον τῶν ὠφελιμωτάτων ἠθικῶν ἰδεῶν μίαν, τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτοπροαιρέτου, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ἐννοεῖ ἀμοιβαίως καὶ τὸ ἐν συνειδήσει γινόμενον, καὶ τὸ ἐκ προθέσεως, καὶ τὸ ἐπὶ σκοπῷ τινι· διότι ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτοῦ διατάξεσι δὲν διακρίνει ἀκριβῶς τὰ πρέπον ἐκ τοῦ κατὰ χρεῖαν δυνατοῦ· διότι δικαιοῖ ὑπὲρ τὸ προσήκον τοὺς δυνατοὺς βιάζοντας τοὺς λοιποὺς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ, οὗ τινος ἴσως παντάπασιν ἄλλοιον ἤθελε δώσῃ ὄρισμόν, ἂν τότε ἦτο γνωστὴ ἡ ἰδέα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα παραλείπω, ἀναφέρω μόνον τινὰς τῶν δοξασίων αὐτοῦ, ὅσαι δηλαδὴ οὐχί λίαν ἀδίκως κακίζονται.

Παρατρέχω τὴν κατὰ τῆς μιμητικῆς τέχνης ἐχθροπάθειαν τοῦ ἀνδρός, εἰς ἣν παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἀπάτης τῆς γεννώμενης ἐκ τῆς κακῶς συνειλημμένης ἰδέας περὶ τῆς τεχνικῆς ἀπάτης· παρατηρῶ δὲ ἄλλο τι ὅλως διάφορον, δι' ὅπερ οἱ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἐπιγνώντες δὲν λέγω ὅτι πρέπει νὰ ξενίζονται, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι εἶναι μω-

ρία φανερά και σκάνδαλον. Ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν τούτου δοξασίων περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἁμαρτίας οὐδεὶς ποτε δύναται νὰ πεισθῆ ὅτι ὁ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐλάχιστος ἔσεται μέγιστος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀλλὰ μὴν ὁμολογητέον ὅτι περὶ τούτου καὶ πᾶς ἄλλος φιλόσοφος πρὸ αὐτοῦ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ προβάλλῃ, οὗτος δὲ ὑπερέχει τῶν πλειστων, ἂν μὴ εἶπω πάντων, κατὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς σοφίας καὶ μαντοσύνης αὐτοῦ, ἐγίνωσκε κάλλιστα τὴν ἕκτασιν τῆς ἐνεργείας ἑκατέρας καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος εἶχε περὶ τούτου ἐνδόμυχον τὴν πεποίθησιν.

Ὅτι ἐρρέθη, λέγει ἐν Τιμαίῳ, περὶ τῆς ψυχῆς, περὶ τοῦ παρ' αὐτῇ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου, ποῦ καὶ διατὶ ἑκάτερον ἐδρεύει, ταῦτα πάντα τότε μόνον δύναται τις νὰ πιστεύσῃ ἀδιστακτικῶς ἔχοντα οὕτως, ὡς ἡμεῖς εἶπομεν, ὅταν καὶ τὸ θεῖον ἐπικυροῖ· ὅτι ὁμῶς πιθανόν ἐστι δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ δοξάζωμεν τοῦτο, καὶ ἔστω οὕτω δεδογμένον.

Ἴδού νέον καὶ εὐρὺ στάδιον εἰς πολλὰς καὶ διδακτικὰς παρατηρήσεις τῷ βουλομένῳ συγκρίνειν τὴν σεμνὴν ταύτην καὶ μετριόφρονα καὶ μηδέποτε ἀρκουμένην ἀλλ' αἰείποτε βαθυτέρας γνώσεις θηρεύουσαν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος, πρὸς τὴν ἐμπεπλησμένην καὶ θρασεῖαν καὶ ἀλαζόνα σοφίαν, τὴν πομπωδῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Πανδαημοσύνης φερομένην ἀπὸ τινος εἰς τὰ ἡμέτερα χεῖλη.

Τὴν σύγκρισιν ταύτην παραλείπων ἐγὼ, σπεύδω εἰς τοῦ ἐμοῦ λόγου τὸ πέρας.

Παρατηρῶν ὅτι ἡ περὶ θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος, ὡς πρὸς τὰς εὐαρίθμους μὲν, μεγάλας δὲ ιδέας, περὶ ὧν ἀποφαίνεται ὡς περὶ πράγματος ἀναμφιλέκτου, συνάδει μετὰ τῶν στοιχειωδῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ — ὅτι αὕτη χρησιμεύει ὡς καλλίστη προπαρασκευὴ εἰς τὴν τούτων ἐπιστημονικὴν κατάληψιν, πρὸς δὲ ἐμπνέει σέβας θρησκευτικὸν πρὸς τὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως δόγματα — παρατηρῶν ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀναπτύσσει τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ εὐφυοῦς ἀνθρώπου, — ὅτι διὰ τὸ ὕψος τῶν ἀντικειμένων καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ τινος πραγματεύεται ταῦτα εἶναι πάσης ἄλλης διδασκαλίας ἐπιτηδειότερα περὶ τὸ μεταδιδόναι τὴν δύναμιν, ἀφ' ἧς προκύπτει ἡ ἰκανότης

τοῦ προφυλάττεσθαι ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων μὲν, ἐξίσου δὲ ἐπικινδύνων ἀπατῶν, ὧν τὴν μὲν γεννᾷ ἡ νομιζομένη ἀλήθεια, τὴν δὲ ἡ ἀνιχνευομένη ἀμφιβολία — πρὸς ταῦτα παρατηρῶν τὸ ἀξιοθαύμαστον κρᾶμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ποιητικοῦ, πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ πνεύματος, διὰ τοῦ ὁποίου διακοσμεῖ τὰς ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτοῦ περιεχομένας εὐγενεστάτας μελέτας — παρατηρῶν, τελευταῖον, τὸ πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων ὑφιστάμενον βασιλεῖον τῶν ψυχῶν, δηλαδὴ τὴν τούτων ὑπαρξιν, εἰς ὃ προσέρχονται πεποιοῦτες οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ ὅπως κοινωνήσωσι τοῦ διδασκάλου — ἐνθυμούμενος, λέγω, καὶ παρατηρῶν ταῦτα πάντα, θεωρῶ αὐτὸν ἄξιον τοῦ ὀνομάζεσθαι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἡγεμῶν τῶν φιλοσόφων, ὡς τὸντι ὀνομάζεται.

Τούτου ἕνεκα ἐξελεξάμην καὶ γὰρ τοῦτον ὁδηγὸν καὶ καθηγητὴν μου, ὡς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶπον ὑμῖν, πεπειθῶς ὅτι, ἀναλόγως ταῖς ἡμετέραις δυνάμεσιν, οὐδαμῶς ἄλλως δύναμαι νὰ ἐκπληρώσω τὰ κατὰ τὸν τῆς φιλοσοφίας κλάδον ἀνατεθέντά μοι καθήκοντα, εἰμὴ εἰσάγων τοὺς τυχόν ἐμπιστευθησομένους μοι νέους ἐραστὰς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος σχολὴν καὶ ὁδηγῶν αὐτοὺς ἵνα μανθάνωσιν ἐξ αὐτῆς μόνον τίνι τρόπῳ ἕκαστος δέον ν' ἀρχίσῃ, ὅπως φθάσῃ ἀκολουθῶν τὸ τῆς σοφίας μέτρον, σχετικῶς πρὸς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ.

Μία καὶ μόνη ἔμελλε νὰ ᾔηται ἡ θρησκεία τοῦ πολιτισμοῦ· ὄφειλεν αὕτη νὰ ᾔηται ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Κατὰ διαστολὴν τῶν ἄλλων ὅσαι φαίνονται μᾶλλον δημιουργήματα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, δόγματα φιλοσοφικὰ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἢ ἐκείνης, αὕτη κατ' ἀλήθειαν εἶναι ἡ εὐχὴ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, οὐχ ἡ ἐν μέρει ἀλλ' ἡ τοῦ τελείου σοφία, ὁ νόμος τῆς καθολικῆς κοινωνίας, τὸ δόγμα τῆς ἐνώσεως. Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν βρῆκε

φυσικῶς καὶ αὐθορμήτως ἐκ τῆς καρδίας ὡς προῖον αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ ἀπόρροια τῆς πολιτικῆς υπάρξεως. Ἐπερειδόμενος ἐπὶ τῆς συνειδήσεως, ἐπὶ τοῦ κέντρου τούτου καὶ τοῦ κοινοῦ τούτου στοιχείου τῆς λογικῆς πλάσεως, στηρίζεται ἐξίσου ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν, συνδεσμεύει τὸ ἄτομον μὲ τὴν ομάδα, καὶ, ἀποτελών τὴν ἠθικὴν ἁρμονίαν, παράγει τὸν ἐξευγενισμόν. Διότι ὁ εἰς τὸν ναὸν του εἰσερχόμενος Χριστιανὸς εἰσέρχεται τρόπον τινὰ εἰς τὸ ἄδυτον τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, ἐνθα συνηρμοσμένα θαυμασίως εὐρίσκει πάνθ' ὅσα ἀγαπᾷ ἡ καρδιά του καὶ διαλογίζεται ὁ νοῦς του, καὶ φίλην οἰκίαν, δηλ. καὶ πόλιν, καὶ ἔθνος, καὶ ἀνθρωπότητα, καὶ παγκόσμιον κτίσιν καὶ Θεόν.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς ἦναι πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν λογικῶν ὄντων δικαιοματικὴ κληρονομία, ὅχι διὰ τοῦτο δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τὰ ἐκλεκτά του σκεῦη, τοὺς κλητοὺς αὐτοῦ ἄνδρας καὶ λαοὺς. Διδάσκων ὡν τῆς ἀγάπης, ἀγαπᾷ διαφερόντως τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν καὶ διαδίδοντας αὐτόν· υἱοθετεῖ μὲν καθημέραν τοὺς προσερχομένους προσηλύτους, διακρίνει δὲ τοὺς περιθάψαντας τὴν νηπιότητά του καὶ ὑπηρετήσαντας αὐτὸν εἰς τὰ σπάργανα. Ὁ Γάλλος, λ. χ. ὁ Ἰταλὸς, ὁ Γερμανὸς ἦσαν καὶ οὗτοι τέκνα τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας· μόλον τοῦτο ὁ Χριστιανισμὸς ὑπάρχει πρὸς αὐτοὺς ἔνδυμα μὴ εἰσέτι ἐντελῶς προσαρμοσθὲν ἐπὶ τοῦ σώματός των. Ἡ πιστεύουσιν οὗτοι τυφλῶς καὶ κατὰ γράμμα, ἢ ὑπὲρ τὸ δέον ἐξετάζουσι κατὰ πνεῦμα τὰς Γραφάς, ἀμφοτέρα πράγματα ἐπίσης ἀντιχριστιανικά. Ἐν τῷ συνέρχεσθαι δὲ εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῶν, τί συμβαίνει; γίνονται αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι συμβόλων δυσκατλήπτων, διδασκαλιῶν, ἢ ἀκριβῆς ἐρμηνεία τῶν ὁποίων εὐρίσκειται εἰς τὸν μέσον ὄρον τοῦ πνεύματος. Τοιοῦτοτρόπως οἰαδῆποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ λατρεία των, γίνονται θεωροὶ παραστάσεως, τοῦ νοῦ τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἀντιλαμβάνονται. Ἀφ' ἐτέρου δὲ πολλὰς ἐξωτερικὰς δυσκολίας ἤθελον ἀπαντήσῃ καὶ ἐὰν ἐπεχείρουν τῆς ἀληθοῦς ἐρμηνείας τὴν μέθοδον, διότι τὰ πρῶτα αἴτια τῆς λειτουργίας των ἔχουσι τὴν πηγὴν των ἐκτὸς τοῦ ἔθνους αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων των καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των.

Ἀμερολήπτως ἐξέτασον· μόνον τὸ τέκνον τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας, εὐρίσκειται ἐν τῷ ἅμα ὑπὸ τὴν παλαιᾶν στέγην τῶν προγόνων του, καὶ ὡς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός του, συνομιλεῖ στόμα μὲ στόμα καὶ εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν τῆς Εὐρώπης διάλεκτον μὲ τοὺς πρῶτους ἐνταυτῷ διδασκάλους καὶ μαθητὰς τῆς ἀγάπης. Μόνος ὁ Ἕλληνα ἀναπολῶν τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῆς ἱστορίας του, καὶ ἐμβατεύων εἰς τὸν κεκρυμμένον αὐτῆς νοῦν, ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ εἰσδύσῃ ἀφόβως καὶ θαρραλέως ἕως εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ βήματος αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως ῥιπίζεται ἐφ' ὅλων τῶν τόπων καὶ τῶν αἰώνων. Τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο εἶναι

ἰδικόν του· ὁ ἀήρ τὸν ὁποῖον πνέει, ἂν καὶ ἀρωματισμένους ἀπὸ νέον λίθων, εἶναι ὁ γλύκιτος τῆς πατρίδος του ἀήρ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀήρ ὅστις ἐξωγόνησεν ἄλλοτε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς προόδου εἰς τοὺς κήπους τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Μαραθῶνος, εἰς τὴν Σοφίλειον σκηνὴν, εἰς τὸ βῆμα τοῦ Δημοσθένους, εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ!

Τὸ παρελθόν μας τοῦτο ἐρευνῶντες πρὸς πληρεστέραν τοῦ παρόντος διαφώτισιν, παρατηροῦμεν ὅτι τρία κύρια στοιχεῖα συνετέλεσαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἔλαβε κληρὸν τῆς ἀληθείας τὴν ἐρευναν, ἡ τέχνη ἥτις ἐξέφερασε τὸ καλόν, καὶ ἡ ῥητορικὴ ἥτις παρεδέχθη τὴν ἀποστολὴν τοῦ θέτειν εἰς κυκλοφορίαν τῶν δύο πρώτων τὰ καρποφορήματα.

Πόσον ἤθελον εἶσθαι μεγαλειτέρα ἢ ἐπιτυχία τῶν τριῶν τούτων δυνατῶν μοχλῶν, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα δὲν ἤθελον εὐρεθῆ εἰς διηνεκῆ μάχην μὲ τὸ ἐπικρατοῦν θρησκειμα! Ἄλλ' αἱ προγονικαὶ δοξασταὶ ἦσαν εἰσέτι ἐρριζωμέναι, αἱ δὲ προλήψεις τῶν σοφιστῶν προσέκοπτον καθ' ἐκάστην τὸ ἔργον τῆς διανοίας. Τούτου ἕνεκα ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη εἰργάζοντο χωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων· ἡ δὲ Ἱεροκρατία ὠρελεῖτο τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν διὰ νὰ ἐπαυξάνη ἀπὸ κερδὸν εἰς καιρὸν τὸ πῦρ τῆς διχνοίας. Ὁ Ἑλληνικὸς βίος, εἰς τὴν ἐντελεστέραν του σύνθεσιν, τῷ ὄντι ἄλλο δὲν παριστάνει πᾶρξ ταύτην τὴν μεταξὺ τῆς Ἀσιατικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ αὐτόχθονος τῆς κοινωνικότητος στοιχείου διηνεκῆ πάλιν.

Μερικώτερον ὅμως θεωροῦντες τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου τὰς πηγὰς, βλέπομεν ὅτι ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἂν καὶ εἰς τὰς τάσεις τῆς καθολικῆς, εἰς τοὺς ὀρισμούς της ὅμως καὶ εἰς τὰ μέσα της ἦτον ὅλως διόλου μερικὴ ὄθεν καὶ ἀνεπαρκῆς ἤθελε προβῆ εἰς τὰς ἀνάγκας οἰασδήποτε κοινωνίας μὴ μεγαλειτέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Στάδιον ἀσυγκρίτως τῆς φιλοσοφίας πλάτύτερον εἶχε βεβαίως ἡ Τέχνη. Ἡ Ποίησις, κολοφὸν αὐτῆς, τολμηροτέρα ὑπὸ τὰς ἀλληγορίας της, ἀπότομος καὶ ζωηρὰ εἰς τὴν παράστασίν της, καὶ εἰς ἐπαφὴν ἀδιάκοπον μὲ τὸν λαόν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς εὐφυΐας, ἐνεκαθιδρύθη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐξ αὐτῆς εἰσέρρευεν εἰς ὅλας τὰς φλέβας του. Ἡ Ποίησις ἐγεννήθη, ἤκμασε, καὶ παρήκμασε μὲ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐμφανισθεῖσα λυρικὴ εἰς τὴν νηπιότητά του, ἐπικὴ εἰς τὴν ἡβὴν του, δραματικὴ εἰς τὴν ἀνδρικήν του ἡλικίαν, καὶ πάντοτε ἀνταγωνιστὴς τῆς Ἱεροκρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ δὲ ῥητορικὴ, εἰς ἔτι στενοτέραν ἐπαφὴν οὕσα μὲ τὸν λαόν, ἀλλ' ἦττον τῆς Τέχνης μεταβῆθμιστρια, περιῆλθε τὰς σχολὰς, τὰς λέσχας, τὰ δικαστήρια, πλὴν οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ συγκρουσθῆ κατὰ πρόσωπον μὲ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις.

Τοὺς τρεῖς τούτους μεγάλους κλάδους τῆς κοινωνικῆς ἐκπαιδεύσεως λαβὼν ὁ Χριστιανισμὸς μικροὺς, ἀδυνάτους καὶ διχχωρισμένους, ὑπερανθρώπως συ-

νήμοσεν, ἰσχυροποίησε, κατέστησεν ἐντελεῖς. Ἐνθεν ἀρχίζει τὸ μεγαλεῖόν του. Τὴν μὲν φιλοσοφίαν, ἣτις ἐτύγχανεν εἰσέτι ἄσκοπος καὶ ἀόριστος, ἐξέτεινε μέχρις ἑσχατιῶν τῆς διανοίας, ποιήσας αὐτὴν Σοφίαν τελείαν καὶ ἀμετάθετον· τὴν δὲ Τέχνην μετεχειρίσθη διὰ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς σοφίας του εἰς τὴν πράξιν τοῦ βίου. Ἡ ῥητορική καὶ αὐτὴ ἀνεπλάσθη, ἠγιάσθη, καὶ κατέστη ὄργανον τῆς διδασκαλίας του.

Καὶ τῷ ὄντι, ἐπειδὴ προωρισμένον ἦτο νὰ ἀφανισθῶσιν οἱ διάφοροι περι-κοὶ πολιτισμοὶ ὑπὲρ τῆς γενικῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκπολιτεύσεως, πῶς ἡ φιλοσοφία τῆς ὕλης καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, πῶς ἡ θεωρία τῆς διαμεμελισμένης Θεότητος ἠδύνατο νὰ ἐνώσωσιν ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν τὰς εὐχὰς καὶ τὰ δόγματα ὄλων τῶν ἐθνῶν, τῶν ζητούντων μίαν κοινὴν δοξασίαν καὶ προσδοκούντων ἓνα καὶ μόνον Σωτῆρα κοινόν; Ὑπῆρχον τόσαι σοφαί, ὅσοι θεοὶ, τόσα θρησκείματα, ὅσα ἔθνη καὶ πόλεις, τόσαι διχοστασίαι, ὅσαι παραδόσεις διάφοροι. Ὁ ἀστὴρ τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀρκούντως φωτίσει τὴν νύκτα τῆς Εὐρώπης· ἔπρεπε νὰ δύσῃ προτοῦ ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος τῆς καθολικότητος. Ἡ σάλπιγξ τοῦ Εὐαγγελίου ἔμελλε νὰ ἀποκαλύψῃ τέλος ἐν μιᾷ σοφίᾳ τὸ κήρυγμα τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ κοινοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἡ Ποίησις, ὡς εἶπομεν, δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἐπιτάχυνε τὴν ὀριμότητα τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας, συνέτεινε μᾶλλον τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἐξωμάλυνσιν τῆς χριστιανικῆς ὁδοῦ. Ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἔμελλε καὶ αὐτὴ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἐνέργειάν της βαθμηδὸν καὶ ἀναλόγως τῆς ἐθνικῆς ἐπιδεκτικότητος. Περιορισμένος κατ' ἀρχὰς ὁ Ἕλληνας ἐντὸς στενῆς τινος ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς περιφερείας, μεμονωμένος εἰς τὸ ἱερὸν τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως ἄσπλον, ἐψάλλεν ἐπὶ τῶν χορδῶν τῆς φιλερήμου Λύρας του ποίησιν θρησκευτικὴν μὲν ὡς πρὸς τὸ ὄν εἰς τὸ ὅποιον ἀπετείνετο, ἀτομικὴν δὲ ὡς πρὸς τὴν κοινωνίαν· ποίησιν τὴν ὁποίαν διὰ τοῦτο ἐκάλεσε Λυρικὴν. Ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς πηγάζει φυσικῶς καὶ ἡ ἐνότης τῶν ἀνθρώπων, ἦτον εἰσέτι μυστήριον, τὸ ὅποιον ἐπειδὴ ἐθεωρεῖτο ὡς μεμακρυσμένον τι ἰδανικόν, ἔπρεπε νὰ ἐξυμνηθῇ ὑπὸ τεχνικὴν ἀλληγορίαν. Δὲν ἔμελλε κατ' οἰκονομίαν θεῖαν ἢ τῆς πολυθείας ποίησις νὰ ψάλλῃ, ὡς ἡ τῶν Ἑβραίων, τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ παρρησία μὲν ἀλλ' ἀφηρημένως καὶ ἀποχωρισμένην τῆς ἱστορικῆς βασάνου· ὄφειλε ν' ἀκολουθήσῃ βῆμα πρὸς βῆμα τὴν διανοητικὴν τοῦ γένους ἀνάπτυξιν, καὶ κατὰ διαστολὴν τοῦ Θεοπνεύστου Λυρικοῦ Ψαλτηρίου νὰ συνδιατρέξῃ μὲ τὸ ἔθνος εἰς τὸ πεδίον τῆς ἱστορίας ὅλα τὰ στάδια τῆς κοινωνικότητος. Ἰδοὺ διατὶ ἐκ τῶν δύο μᾶλλον μεγαλοφυῶν καὶ ἰδιοτύπων ἀρχαίων λαῶν, ὁ μὲν Ἑβραϊκὸς διαπρέπει ὡς λαὸς τῆς ἐποπτείας, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς φαίνεται ὁ λαὸς τῆς δραστηριότητος, τῆς πείρας, τῆς ἐρεῦνης· ὁ μὲν Ἰσραήλ, λαὸς Πατρός· ὁ δὲ Ἕλληνας, λαὸς Υἱοῦ, ὡς κατὰ πάντα λόγον ἔσεται καὶ τέκνον Πνεύματος.

Προοδεύουσης λοιπὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς τὸ ἱστορικώτερον, ἡ ἀτομικὴ αὐτῆς ποίησις ἔπρεπε νὰ λάβῃ νέον προορισμὸν καὶ νέον ὄνομα. Ἐρχίζον ἤδη ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ, εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Ἄργους, ἔρχίζον εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἰωνίαν, νὰ φωτοβολῶσιν αἱ πρῶται ἀκτίνες τῆς ἱστορίας· παρήρχοντο οἱ χρόνοι τῶν ἡμιθέων καὶ προέβαιεν ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνδρῶν. Ἡ Ἑλλάς, προοιμιάζουσα τὸ μέγα δράμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐλευθερίας, ἀπαρνείται τὰ ψεύδη τοῦ μύθου καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πραγματικότητος. Εἰς λόγος, μία πρόφασις ἀρκουσι διὰ νὰ συνάξωσιν ὑπὸ ἓν σκήπτρον τὰ μέχρι τοῦδε διαχωρισμένα μέλη τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ συγχορτήσωσι νέαν ἐπὶ τῆς γῆς ἄγνωστον ἐνότητα. Καὶ ἰδοὺ ἡ Λυρικὴ μεταβάλλεται εἰς ἐποποιίαν, στήλη τῆς ὁποίας αἰωνία θέλει μείνει ὁ δαίμονιος ζωγράφος τοῦ Τρωαδικοῦ πολέμου, ὁ μέγας οὗτος ἐφευρετὴς τῆς ἱστορικῆς Λυρικῆς.

Ἀλλὰ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐπιστρέφει τροπαιοῦχος ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, ὅπου κατετρόπωσε τὴν Ἀσίαν, τὴν παλαιὰν ταύτην καὶ ἀδυσώπητον ἐχθρὰν του. Ὁ θρίαμβος οὗτος τὸν ἀποκατέστησεν ὀριστικῶς κύριον καὶ αὐτεξούσιον τοῦ μέλλοντος πολιτισμοῦ. Τοσαύτης νίκης ἡ συναίσθησις τὸν ὑψώνει γίγαντα καὶ τὸν πληροῖ νέου πνεύματος ἐνεργείας, δράσεως, ζωῆς. Ἐφάνη τὴν ἡμέραν ἐκείνην αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ ἀγῶνος του· ἠθέλησε καὶ νὰ στιχουργήσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν ἐνδοξὸν Ἰλιάδα του· ἔπλασε νέαν φάσιν εἰς τοῦ πολιτισμοῦ τὰ χρονικά· ἠθέλησε νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν ἐξιστόρισιν ταύτην τὴν ἰδίαν του ἔνθερον ζῶν, νὰ τῆς μεταδώσῃ τὸ αἶσθημά του καὶ τὴν κίνησιν του, περιβεβλημένην μὲ τὴν δόξαν του, καὶ οὕτω κεκοσμημένην νὰ τὴν ἐκσφενδονίσῃ εἰς τοῦ μέλλοντος τὸν σεβασμόν.

Οὕτως ἐγένετο ἡ δραματικὴ, ἡ ζῶσα αὐτὴ ἐποποιία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων, τὸ πρῶτον ἰδανικὸν σχεδίασμα τῆς ἱστορικῆς ὀλομείας, τὸ τελειότερον πλαστούργημα τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὸ δράμα εἶναι ὁ ἑσχατος θρίαμβος τῆς τέχνης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται ὅτι, ὁσάκις ἡ ἀτομικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια ἐνοῦται μὲ τὴν συνέργειαν τῶν ὁμοίων του, ἀποκτᾷ οὗτος πολλὰ δικαιώματα διὰ νὰ παλαίσῃ μὲ τὴν τυφλὴν εἰμαρμένην. Ἡ Ἀσία αἰνίττεται τὸν διαχωρισμὸν καὶ τὴν δουλείαν, ἡ Ἑλλάς ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ τέχνη ὑπὸ, διάφορα πρόσωπα καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα, ἐξεικονίζει τὴν πάλην τῶν δύο τούτων ἀνταγωνιστῶν.

Ὅποια σφαῖρα πυρφόρος καὶ φλογερὰ ἐρρίπτετο ἐν τῷ μέσῳ δημοκρατικῆς πληθῆος! Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἠδύνατο νὰ μονομαχήσῃ μὲ τὴν ἀνάγκην! Γενικὴ βροντὴ συγκινήσεως ὑψώθη πανταχόθεν· πάντα τὰ τῆς Ἑλλάδος ἀμφιθέατρα ἀντήχησαν· τὰ Πύθια καὶ τὰ Δήλια ἠκρασθήσαν τὴν κραυγὴν πεφοβί-

σμένα. — Νέα τις άγνωστος δύναμις συνεκίνει τὰ πλήθη διὰ μέσου παθῶν ἐξωρυγμένων ἀπὸ τοῦ βάρους αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας. Ἡ δύναμις αὐτῆ ἦτο τὸ Ἐλεος, δύναμις συμφύης καὶ πρόδρομος τῆς Ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς ἠσπάσθη χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν στεναγμῶν τῆς καὶ τῶν δακρύων τῆς. « Τὸ φῶς ἔφανε ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε. » Μετ' ὀλίγον ὁ θεσπέσιος Παῦλος θέλει ἐκφωνήσῃ. « Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάντες ἐσμέν τέκνα ἐλεύθερα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐλευθέρου πατρὸς. Σὺς τὸ λέγουσιν καὶ οἱ ποιηταὶ σας. »

Κρούομεν ἤδη τὰς θύρας τῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ σοφία τῆς ἀγάπης εἶναι καθ' ὁδόν.

Ὅποτον ὅμως φοβερόν πῆδημα κάμνει τὸ πνεῦμα διὰ νὰ μεταβῇ ἀπὸ Ἀθήνας εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τὴν Ποικίλην Στοάν εἰς τοὺς ἐλαιῶνας τῆς Γαλιλαίας! Τριῶν αἰῶνων διάστημα ἀνοίγει βυθοὺς αἰωνιότητος ἀκαταμετρήτους.

— Ἑλλάς, Χριστιανισμός! αἱ δύο αὗται λέξεις συνδέονται ἀδιαλύτως, ἀλλ' ὁ δεσμός αὐτῶν θέλει ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀκόμη ἐκφύγει τὰς ἐρεῦνας τοῦ πνεύματος.

Ἡ σοφία τοῦ Εὐαγγελίου ἐξήσπραψε, καὶ ἡ ποίησις σὺν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐτελείωσαν τὸν προορισμὸν τῶν. Τώρα τὸ ἠθικὸν ἰδανικὸν ἐγένετο κληρὸς ὅλων γενικῶς τῶν ἀνθρώπων ἡ στιχομαγία πᾶσι τὰς πρωτοτύπους ἐμπνεύσεις τῆς, καὶ λαμβάνει τὸν κάλαμον τῆς ἀληθείας ἢ πεζῆ ἱστορίας. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἐγράφη καὶ τὸ Εὐαγγέλιον· πεζῶς ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς· πεζοὶ περιεπλανήθησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι αὐτοῦ ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, λοιδορούμενοι καὶ εὐλογοῦντες, διωκόμενοι καὶ ἀνεχόμενοι, κηρύττοντες καὶ διασαλιζόντες ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἅγιος γὰρ Θεοῦ, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτῇ, καὶ ὅτι πᾶσα ἄλλη διάφορος σοφία εἶναι μαρῖα παρὰ τῷ Θεῷ.

Δὲν ἔρκει ὅμως εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὅτι ὑψώσῃ τὴν σοφίαν τῆς μερικότητος εἰς τὸν ὑπέρτατον τῆς καθολικότητος ὄρον, στηρίζας αὐτὴν ἐπὶ μιᾷ ἀπλουστάτης ἰδέας, ἐφ' ἐνὸς μόνου τῆς καρδίας παλμοῦ· ὤφειλε πρὸς τοῦτοις, κατὰ τὴν οικονομίαν ἣν ὁ Πατὴρ προέταξεν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἐθνῶν, νὰ ὠφελῆθῃ καὶ τῆς Τέχνης, ἀφοῦ πρῶτον ἤθελε τὴν καθολικεύσει καὶ τελειοποιήσει. Τὸ Δράμα, καθὸ γέννημα τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ προῖον πνεύματος δημοκρατικοῦ, τὸ Δράμα μὲ τὴν συγκινητικὴν τριλογία του, μὲ τὰ σοβαρὰ πάθη του, μὲ τὰ μελανὰ χρώματά του, μὲ τὴν θριαμβευτικὴν αὐτοῦ καταστροφὴν ἐμπεριεῖχε τὸν σπὸρον τῆς ἠθικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀλλὰ τὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδου προσηρμόζετο μόνον καὶ μόνον ἐπὶ τῆς στενῆς Ἑλληνικῆς περιφερείας, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἐμελλεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ Χριστιανικὸν δράμα λοιπὸν ὤφειλε νὰ ἐκφράσῃ καταλλήλοτερον τὸ ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον τῆς παγκο-

σμίου ἀρμονίας, τὸ ἰδανικὸν τοῦτο τοῦ ἰδανικοῦ ὤφειλε νὰ ἐκτυλίξῃ ὑπὸ εἰκονικᾶς περιπετείας τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀναπλάσεως· νὰ ἀποκαλύψῃ κλυμένον διὰ παντὸς τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο τῆς Σφιγγὸς αἰνίγμα, περὶ οὗ τοσοῦτον εἶχε ταλαντευθῆ ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Τέχνη.

Ἡ Ὀρθόδοξος Εὐχαριστία εἶναι ἡ τοῦ Θεοπρεποῦς τούτου δράματος θεοφανῆς παράστασις, καὶ ἀπέχει τόσον τῆς ἀρχαίας κοσμικῆς ὅσον ἀπέχουσιν οἱ οὐρανοὶ ἀπὸ τὴν γῆν, τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὅλον, τὸ ἀτελὲς ἀπὸ τὸ τέλειον. Θεσαυρὸς μυστηρίων, κειμήλιον σοφίας καὶ ἀνακαλύψεων! Λαμπρὰ ἐποποιία, ἐν ἣ συμβολικῶς ἐκτυλίσσεται ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος, ἐν ἣ ἐξεικονίζονται διὰ τύπων ἀμεταθέτων ἢτε καταγωγῆ καὶ ὁ προορισμὸς τῆς Οἰκουμενικῆς τοῦ Χριστοῦ πολιτείας, συλληφθείσης ἐν μιᾷ ἰδέᾳ καὶ εἰς ἓνα συνδεθείσης ἀδαμάντινον κρίκον. Ἐνθα μὴ πλέον περιμένῃς ὑφὴν ἐγκωσμιῶν παθῶν, καὶ ἀλληλουχίαν συμβαμάτων καὶ ὠρισμένην λύσιν κατὰ τὸ σύνθημα. Ὁμοῦ μὲ τὰ εἰδῶλα τῶν θεῶν ἔπεσαν ἤδη καὶ τὰ περιορισμένα πάθη τῶν ἀνθρώπων. Ἐνθα τὸ δράμα ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τοσοῦτον, ὥστε καθίσταται δυσόρατον καὶ σχεδὸν ἄφαντον, ἡ δὲ τεχνικὴ ὑφὴ ἀποβαίνει αἰθέριος καὶ διαφανῆς ὡς αὐτὴ ἡ νοερά δέσμη τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. — Αἱ κοσμικαὶ τραγωδίαι, ὅσον καὶ ἂν ἦναι συγκινητικαί, πλήττουσι μερικῶς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν χορδὴν τῆς καρδίας σου· τὰ διάφορα πρόσωπά των ὑπακούουσιν εἰς τὰς συμπαθείας σου, τὰ δὲ αὐτῶν ἤθη γηράσκουσι κατὰ τὰς ἐποχάς. Ἀλλ' εἰς τὴν Ὀρθόδοξον παράστασιν ἡ προσωπικότης ἀφαιροποιεῖται, τὸ τοῦ χρόνου πρόσκομμα διαλύεται, τοῦ δὲ πνεύματος σου ἀναπτερουμένου πρὸς χάρας ἀτελευτήτου γαλήνης τε καὶ ἀρμονίας, συναισθάνεσαι ἅπαν τὸ ἔθνος σου ἀνὰ ἕκαστον παλμὸν σου· ζῆς μὲ τὰς ὀδύνας του καὶ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσίν του· γίνεσαι θεατῆς καὶ συμμετοχὸς τῶν γενικῶν τῆς ἀνθρωπότητος παθημάτων, καὶ χύνεις ἐπὶ τῆς εἰκονιζομένης ἱερᾶς αὐτῆς κλήσεως δάκρυα καρδιοστάλλακτα, ἐκ τῶν ὁποίων πᾶσα βάνις εἶναι δωρεὰ νέα ἐμπνεύσεως, ἀρετῆς καὶ σοφίας. Τὸ δράμα τῆς Ἑλλάδος τί ἔγεινεν; ἡ ὑψίκομος αὐτῆ κέδρος, ἣτις ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων ταπεινῶν δένδρων τοῦ ἱεροῦ τῆς ἄλλους ἐφαίνετο γίγας ὑπερήφανος, ἀπωλέσθη τάχα διὰ παντός; ἡ ὑψίκομος αὐτῆ κέδρος ἀληθῶς μὲν ἔπεσεν ὑπὸ τὸν πέλεκυν, ὅμως κατὰ θεῖον θεσμὸν μετεσχηματίσθη εἰς ἰστὸν πλοίου προσδιωρισμένου νὰ κάμῃ τὸν περίπλου τῆς γῆς. . . Ἴδε αὐτὴν! ἂν καὶ δὲν ἐσμικρύνθη τὸ μέγεθος αὐτῆς κατ' οὐδὲν, ὅμως φαίνεται μόλις ἡ ἀκμὴ τῆς εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὀρίζοντος, ἀναμέσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς περικυκλώσεως αὐτὴν ἀπεράντου θαλάσσης!

Κατὰ τὸν τύπον τοῦ βίου ὃν ἄφησεν εἰς διαθήκην ὁ τοῦ κόσμου Διδάσκαλος, ἡ τῆς Εὐχαριστικῆς θεῖα τριλογία συντίθεται ἐκ τριῶν ἀχωρίστων μερῶν,

κεφαλαιομένων ὡς ἐφεξῆς: **ΥΛΩΡ**, **ΑΙΜΑ**, **ΠΝΕΥΜΑ**, τούτέστι *Σοφία* ἐν τοῖς τελείοις, θυσία ἐν ταῖς ἔργοις, καὶ καθολικὴ συγκοινωνία τὰ ὁποῖα διακεκριμένα μὲν ἐκτυποῦσι τὰς τρεῖς μεγάλας φάσεις ἃς μέλλουν νὰ διέλθωσιν εἰς τῆς ἐξαγοράσεως, ἡγουν τῆς ἐκπαιδεύσεως τὴν ὁδόν, τὸ τε ἄτομον καὶ ἡ ὁμάς: ἠνωμένα δὲ συναποτελοῦσι τὴν ἀκεραιότητα τῆς σοφίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς νέας Ἰερουσαλήμ, ἧς Δεσπότης ὁ Λόγος. — Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ τῆς Σοφίας, καθωραΐζεται εἰς τὴν νέαν κτίσιν, εἰς τὸ ἠθικὸν γεννηθῆναι φῶς τῆς δευτέρας διαθήκης. Οὕτω διακηρύττεται ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὁ Νόμος τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν, ἡ ἀγγελία τῆς ἀτομικῆς καὶ παγκοσμίου παλιγγενεσίας. — Εἰς τὸ δεύτερον, τὸ τῆς θυσίας, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Κρανίου τόπου, ἐξεικονίζεται μετὰ φρικτῆς παρρησίας ἡ μέθοδος τῆς τελειοποιήσεως, ἧτις σύγκειται α. ἐκ τῆς ἐκουσίας ὀλοκαυτώσεως τῆς ἀτομικότητος ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως· καὶ β. ἐκ τῆς εὐχῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ὁ ἄρτος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ποιηθῆ, δυνάμει τοῦ Πνεύματος, εἰμίον σῶμα τῆς θείας τελειότητος. — Τὸ τρίτον καὶ σοβαρότερον ὑποθέτει πληρωμένας ἤδη τὰς γραφὰς περὶ τῆς νέας πολιτείας, ὅθεν ἐκλαμβάνει τὴν ἀνθρωπότητα καθαρισθεῖσαν ἤδη ἀπὸ πάσης κηλίδος, ἄδουσαν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀναβαίνουσαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς οὐρανόν, ὅπως συγκαθεσθῆ μετ' αὐτοῦ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

Ἄδυναται ὁ νοῦς ν' ἀτανίσῃ τὸ ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν μυσταγωγίας ἐκχεόμενον οὐράνιον φῶς. Ἐν αὐτῇ ὁ Κτίστης καὶ ἡ κτίσις, τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ ἀπείρον συμφιλοῦνται: ἐν αὐτῇ ὁ Ἄόρατος φαίνεται, ὁ Λόγος σαρκουῖται, ἡ κτίσις ἀνακαιρίζεται, τὰ δὲ ἄνω τοῖς κάτω συνομιλεῖ. Δράμα φοβερόν, παριστάνομενον, οὕτως εἰπεῖν, ἀναμέσον δύο αἰωνιοτήτων, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, διακρυστάμενον μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ! Δράμα ἐξαισίον, εἰς τὰς τρεῖς πράξεις τοῦ ὁποίου, ὡς εἰς ἐν σῶμα ἱστορίας ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους φυλάττον συμφωνίαν, καταγγέλλεται ἡ σοφία ἡ ὀρθὴ τῆς συγκροτηθευμένης ἠθικῆς ἀρμονίας καὶ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἀνθρώπων, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Χρησμοῦ τοῦ διατάττοντος ὅτι εἰς ἔσεται ποιμὴν καὶ μία ποιμνῆ.

Μετὰ τὸ δράμα τοῦτο, οὐδὲν ἄλλο τελειότερον θέλει φανερωθῆ: « ἐν τούτῳ γὰρ τὰ πάντα συνεπεριέχεται, ἧτε ἀρχή, καὶ τὸ μέσον, καὶ τὸ τέλος. » Ἐἴπομεν ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ στιχογραφία, τὸ πρῶτον τοῦτο γέννημα τῶν θεοκρατικῶν ταγματῶν, ἐπαυσε νὰ δημιουργῆ πρωτότυπα ποιήματα. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην ἀλήθειαν ἐπιφυλαττόμεθα ν' ἀναπτύξωμεν εἰς τὸ ἐξῆς διεξοδικῶς. Πλὴν καὶ τροχάδην ἐρωτῶμεν ἐνταῦθα· ἐάν ὑπὸ τὴν ὄψιν τοῦ φυσικοῦ Ἰδαρικοῦ ἀδιαφιλονεικῆτως ὑπὸ τῶν νεωτέρων κρίνονται ἀμίμητα τὰ πλαστογραφήματα τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν, ὡς ἡ τῆς Μήλου καὶ ἡ τῶν

Μεδίκων Ἀφροδίτη, ὁ Ἀπάλλον, ὁ Λαοκόων κτλ. τίνα, ὑπὸ τὴν ὄψιν τοῦ ἠθικοῦ ἰδαρικοῦ, νεώτερα στιχογραφήματα φέρουσιν ἐν αὐτοῖς τὴν σφραγίδα ἐκείνην τῆς πρωτοτυπίας τὴν ὁποῖαν ἔχουσιν ἡ Ὀδύσεια, ὁ Οἰδίπους, ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι; Λαμπρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπομιμήματα, πλὴν πάντοτε ἀπομιμήματα καὶ οὐδὲν ἄλλα. Μετὰ Χριστὸν παύει δι' ὅλου ἡ γνησία καὶ αὐτόφυτος πρωτοτυπία ἐκείνη, ἧτις αὐτεσχεδιάσε νέα εἶδη ποιήσεως, καὶ περιέκωσεν αὐτὰ μὲ τοσοῦτους ἀμετατύπως ὑπογραμμούς. Ἰπάρχουν ἔθνη νεώτερα ἐκ τῶν πεπολιτισμένων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλαβον ἐπικόν τινα ποιητῆν, καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ἠξιώθησαν σπουδαίας τινος δραματικῆς φιλολογίας. Κατὰ τοῦτο οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι θέλουσιν αἰετοῦ μείνει καὶ πρόγονοι πάντων τῶν ἐθνῶν· διότι, ἐὰν ἡ στιχογραφία τῆς νῦν Εὐρώπης δὲν ἐπλουτίσθη μέχρι τοῦδε μὲ ἴδια ἀριστουργήματα, κατὰ πάντα λόγον δὲν θέλει πλουτισθῆ εἰς τὸ ἐξῆς, καθ' ὃν καιρὸν αἱ διάφοροι χωρισμέναι ἐθνικαὶ φιλολογίαι, βαθμηδὸν βαθμηδὸν συνοικειούμεναι, συμπροσεγγιζόμεναι καὶ ἀποθῆττουσαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν πρωτοτυπίαν, τείνουσι νὰ συγχωνευθῶσιν, ὡς τόσοι ποταμοὶ ἐν τῷ κοινῷ ὠκεανῷ, εἰς τὸ μέγα σῶμα τῆς ἱστορίας, ἧτις ἔσεται ἡ τελεία καὶ πολυποικίλος μήτηρ καὶ φιλολογία πάντων τῶν γενεῶν.

Εἰς μάτην λοιπὸν αἱ τῶν ἡμερῶν μας Ἱστορικαὶ λεγόμεναι σχολαὶ ἐπιχειροῦσι τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς δραματικῆς, κατὰ τὸ σχέδιον, ἥττον ἢ μᾶλλον περιορισμένον, ὅπερ μᾶς ἄφησεν ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους Παιητικὴ. Ἡ ἀρχαία τέχνη εἶναι μέτρον, ἡ δὲ ἱστορία, καθ' ἡμέραν πλατυνομένη, δὲν εἶναι μέτρον ἐπιδεκτικὴ. Διὰ τοῦτο, σφραγισθεῖσης τῆς καθολικῆς ἱστορίας ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ἐσφραγίσθη καὶ ἡ τέχνη (ἡ ὀφείλουσα νὰ ἐξεικονίσῃ κατὰλλήλως αὐτήν,) μὲ τὸν τύπον τῆς καθολικότητος. — Ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ ἀπείρου θεάτρου ἠνεώχθησαν, τὰ πρόσωπα εἰσῆλθον ἐπὶ τὴν μεγάλην σκηνήν, ἡ παράστασις ἤρχισεν! ὁ ἔχων ὧτα ἀκούει ἀκούετω, καὶ ἃς μὴ μεταιοπονῆ.

Ἐν μόνον μένει κατορθωτέον εἰσέτι· ἡ κατὰ πνεῦμα ὀρθὸν διερμηνεύσει τοῦ ὑπερανθρώπου τούτου δράματος. Ἄλλ' ἴσως καὶ πάλιν αὕτη ἡ ἱερὰ ἀποστολὴ ἐπαγγέλλεται εἰς ἡμᾶς τοὺς ὑπερμάχους καὶ πρωτοστάτας τῆς προόδου, εἰς ἡμᾶς τοὺς ὁμοθενοῦς τῶν μυριάδων καὶ μυριάδων μαρτύρων πατρίδος καὶ πίστεως, τοὺς ἀναστάντας ἐν Χριστῷ οὐχὶ δι' ἄλλο πάρεξ διὰ τὴν διακονίαν τοῦ πνεύματος. Διότι μόνη ἡ πολυώδυνος πατρίς μας, γυμνητεύουσα καὶ λαιδορομένη, περιῆλθε καὶ περιέρχεται τὴν οἰκουμένην ὡς ἀπόστολος τοῦ πολιτισμοῦ. Πρῶτον τὸ πνεῦμα αὐτῆς προσεδέχθη τὸν Παράκλητον, πρῶτον ἔρριψε βόδα καὶ ἄνθη κατὰ τὴν ὁδὸν ἣν ἐμελλεν Οὗτος νὰ διέλθῃ. Ἡ τοῦ κόσμου ἀποκάλυψις ἐγράφη εἰς τὴν γλῶσσαν ἣν τὰ νήπιά μας μανθάν-

νουσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρός. Αἱ ἑπτὰ μυστικάι τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ ἑπτὰ Ἑλληνικάι λάμπουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ μέλλοντος, ὡς ὁ ἀστὴρ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὁ ὀδηγῶν τοὺς Μάγους πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν καὶ Σωτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ ὅτι τὰ κάλλη τῆς φιλολογίας μας, αἱ μνημαὶ τῆς προγονικῆς μας δόξης, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ παμφίλτατον μέλλον μας ἔγειναν αὐτεκούσια δλοκαυτώματα εἰς τὸν ἐθρονισμόν τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἀλλὰ προσφέροντες εἰς τὴν πίστιν καὶ ἀρετὰς καὶ γνῶσιν καὶ φῶτα καὶ πᾶν ὅ,τι μᾶς ἔμενον ὑπὸ τὸν Ῥωμαίων ζυγόν, βῆμα ἱερὸν ἀνυψώσαμεν ἐπὶ τοῦ κατεδαφισμένου βῆματός μας τοῦ πολιτικοῦ, βῆμα ὑψηλὸν ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἔνστικτος εὐφυΐα μας, τὸν εὐαγγελικὸν μανδύαν ἤδη περιβεβλημένη, ἔμελλε νὰ κτίσῃ νέον ἀμίμητον Παρνασσόν! Ἡμεθα δούλοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἦσαν αὐτοκράτορες· ἀλλ' ἂν καὶ δεδουλωμένοι, ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου ἦσαν μεθ' ἡμῶν. Εἰς τὰ ἡμέτερα ὄπλα τοῦ φωτός, εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐγλωττίας μας, εἰς τὸ ἀνεξάρτητον τῶν Ἱεραρχῶν μας, οἱ Ῥωμαῖοι ἀντιπαρέτατον τοὺς Λεγεωνάδας των, τὰς ἐκκλησιαστικάς καταδιώξεις, τοὺς πομπώδεις τίτλους· ἀλλ' ὁ νοῦς μας κατεῖχε τὰ πρωτεῖα, καὶ ὁ σπόρος τῆς προόδου ἐσώζετο εἰς τὴν καρδίαν μας. Ἐὰν ἡ νέα θρησκεία εἰς ἡμᾶς εὖρε τοὺς πρώτους μάρτυρας καὶ Ἀπολογιστάς, ἡμεῖς ἀφ' ἑτέρου εἰς αὐτὴν ὀφείλομεν καὶ διατήρησιν γλώσσης, καὶ σωτηρίαν ἐθνισμοῦ, καὶ ἐλευθερίαν ἀτρόμητον, καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ. Τίνας ἔνεκεν ἡ γλῶσσα τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ἱερωνύμου, τοῦ Ἀμβροσίου δὲν εἶναι πλέον ἢ γλῶσσα τοῦ Κικέρωνος; Διότι πεσοῦσης τῆς ἀριστοκρατικῆς δημοκρατίας, τὸ ὕφος, μὴ ὄν ἰδιοκτησία τοῦ λαοῦ καὶ ἐθνικὴ περιουσία, παρήκμασε καὶ αὐτὸ καὶ ἐξευτελίσθη. Ἀπ' ἐναντίας, εἰς τὰς νέας Ἀθήνας τοῦ Κωνσταντίνου, οἱ Βασιλεῖοι, οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Ἀθανάσιοι, καὶ ὅλη ἡ φάλαγξ τῆς Ὀρθοδοξίας δημηγοροῦσιν ἐτι μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους ἐνώπιον λαοῦ σχεδὸν Ἀθηναϊκοῦ. Ἡ γλῶσσα τῶν δημοκρατῶν ἐσώζετο ἀμίαντος καὶ ἀβλαβῆς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς δημοκρατικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ Ῥητορικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ καθωραΐσθη μὲ τὸν τύπον ἐκεῖνον τοῦ τελείου, τοῦ ὁποίου μόνη ἡ πατρὶς μας ἔχει τὸ μυστήριον.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκρην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς λαμπρότητος, ὡς ὁ ἀστὴρ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὁ ὀδηγῶν τοὺς Μάγους πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν καὶ Σωτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος.

ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΕΝ ΝΥΒΙΑ. (*)

Ο πατὴρ τῆς Μελλάχ, καθὼς εἶπε, ὡφειλετὶ νὰ ἐπιδαίξῃ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην πολυτέλειαν καὶ μεγαλοδωρίαν ἀνκλογον πρὸς τὰ πλούτη καὶ τὴν διακεκριμένην θέσιν του ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας συνελέγοντο αἱ ἀπειραὶ ζωτροφίαι, αἱ μέλλουσαι νὰ ἐμπλήσωσιν ἐλόκληρον σχεδὸν στρατεύμασιν συνδακτυμόνων, καὶ ἐπειδὴ πλέον δὲν ἐχώρου εἰς τὰ παραπήγματα, ἐδέησε νὰ περιφραγῇ πρὸς φύλαξιν τῶν μέρος τι ἀριστὰ εὐρύχωρον, ἄλλως πως ἀγνοῶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ προφυλάξωσιν αὐτὰς ἐκ τῆς ἀπληστίας τῶν ἀδιάκριτων, διότι καὶ εἰς τὴν Νυβίαν, ὡς πολλαχοῦ ἄλλοι, οἱ ἀδιάκριτοι δὲν σπανίζουσι καὶ ἐτοιμοὶ εἰσι νὰ καταβροχθίζωσιν ἐκ προκαταβολῆς οὐ μόνον ὅσα θέλουσιν ἀναλογῆσαι αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς διαγομῆς, ἀλλὰ καὶ ν' ἀφήσωσι τοὺς λοιποὺς νήστες. Εὐτυχέστεροι οἱ θεράποντες τοῦ οἴκου ἐνεθαρρύνοντο ἐκ τῆς ἐκτάκτου ἀφθονίας καὶ δὲν ἔπαυον προπολαύοντες θεοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἤθελον γεγεσθαι ἐλευθέρως.

Ἡ μελλοντοῦς κατεγίνετο παραλαμβάνουσα τὰ δῶρα τῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς φίλων, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, προσοιωνίζετο τὰς εὐτυχεῖς ἡμέρας, αἵτινες περιέμενον αὐτὴν παρὰ τῷ νυμφίῳ· καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐχρειάζετο τοιαύτη τις πρόληψις διὰ νὰ καταστήσῃ ὅπως οὐδὲν εὐπρόσδεκτα τὰ δῶρα ταῦτα, συγκείμενα μόνον ἐκ φοινίκων, αἰτού, ὑδροπεπῶνων, μέλιτος, τυροῦ καὶ ποτῶν πνευματωδῶν. Τὰ τοῦ νυμφίου, τὰ παρ' ἡμῶν προγαμιαῖα, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ἐμελλον νὰ ἐμφανισθῶσι.

(*) Τὴν περίεργον ταύτην περιγραφὴν τῶν Γάμων ἐν Νυβίᾳ ἐραυρίζεσθαι ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν περιηγήσεων τῆς Κ. Ἀδελαΐδος δ' Ἑσκαβάνη, Γαλλίδος πεπαιδευμένης καὶ γνωστῆς εἰς τὸ κοινὸν τῆς Γαλλίας. Μάρτυς αὐτόπτης τῶν ἀφηγουμένων, ἡ Κ. δ' Ἑσκαβάνη χρεωσθεῖ, λέγει, τὸ εὐτύχημα τοῦτο εἰς τε τὸ χρῶμα, τὸ φύλον καὶ τὸ ἔθνος τῆς, ἅτινα οὐχ ἦσαν συνέτεινον εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἀντικείμενον περιποιήσεων καὶ φιλοξενίας οὐ μικρᾶς. Ἡ Μελλάχ, περὶ ἧς γίνεται ὁ λόγος, ἦτο θυγάτηρ πλουσίου τινος Σέχου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐξενίσθη ἡ γράψασα τὴν περιγραφὴν ταύτην.

Ἡ εὐτυχὴς ἡμέρα τελοσπάντων ἀνέτειλε καὶ ἡ οἰκογένεια, ἡ πόλις ἅπαντα σχεδὸν ἦτον εἰς τοὺς πόδας ἀπὸ πρωΐας· ἔκτοτε δ' ἐσωρεύθη τοσοῦτον πλῆθος πανταχοῦ, ὥστε αἱ χαρμύσαι κραυγαὶ μᾶς κατεκώφαινον. Οἱ συμπόται ἤρχοντο εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, χαιρετίζοντες τὸν πατέρα τῆς νύμφης μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης ἐθιμοταξίας· ἔθετον ἐν πρώτοις ἑκάτερος τὴν δεξιάν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὤμοπλάτης τοῦ ἐτέρου· προσκυνοῦντες δὲ ἀλλήλους, ἀνὰ πᾶσαν κλίσιν ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τῆς χειρὸς, τὴν ὁποίαν ὕστερον, ἀνορθούμενοι, ἔφερον ἐπὶ τὰ στήθη, τὰ χεῖλη καὶ τελευταῖον τὸ μέτωπον — οὗτος εἶναι ὁ μᾶλλον ἐγκάρδιος καὶ μᾶλλον εὐπρεπὴς χαιρετισμὸς τοῦ τόπου, συνοδεύεται δὲ καὶ μὲ ἀτελευτήτους ἐρωτήσεις περὶ τῆς εὐτυχῆς καταστάσεως τῶν τε ἐμφύχων καὶ ἀψύχων κτημάτων ἑκατέρου.

Μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου, ἕκαστος τῶν προσκεκλημένων ἐλάμβανε θέσιν εἰς τὴν τράπεζαν, παρεσκευασμένην ἐν μεγάλῳ τινι παραπήγματι. Εἴκοσι βόες ἦσαν ἱκανοὶ, νομίζω, νὰ καταστήσωσιν ἀρκετὰ δελεαστικὸν τὸ συμπόσιον τοῦτο, καὶ κύριος οἶδε πόσαι ὑδρίαὶ ζύθου καὶ ὑδρομέλιτος ἦσαν προωρισμέναι διὰ τοὺς στομάχους τῶν πολυφάγων ἐκείνων. Καὶ τοὶ Μωαμεθανοὶ τὸ δόγμα, οἱ κάτοικοι τῆς Νυβίας εὐχαρίστως παραβαίνουσι τὸν νόμον τοῦ προφήτου ὡς πρὸς τὴν πόσιν, καὶ οἱ συνδαιτύμονες, ἅπαξ λαβόντες τὴν ὁδὸν ἐκείνην, παρεξέτραπτησαν τοσοῦτον καὶ ἐσήμαινον τὴν εὐχαρίστησιν των διὰ τοσοῦτου θορύβου καὶ κραυγῶν, ὥστε ἠναγκάσθη, διότι πλέον δὲν ἀντεῖχον, ν' ἀποσυρθῶ εἰς τὸν γυναικωνίτην.

Καὶ ἐκεῖ ἐχαίροντο πάντες, ἀλλ' ἐχαίροντο τὴν γαλήνιον καὶ ἀφελῆ ἐκείνην χαρὰν, ἣτις ἐλέγχει τὰς ἐντυπώσεις τῆς καρδίας καὶ πηγάζει ἐκ τῆς εὐαισθησίας τῆς οἰκογενείας τῆς ἐγγιζούσης εἰς τὴν ἐπίσημον στιγμήν, ἀφ' ἧς ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον τῆς ἀγαπητῆς τῆς. Δι' ἐμὲ ἦτον ἀπροσδόκητος ἱκανοποίησις τὸ νὰ παρευρεθῶ εἰς τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης, χάριν τῆς ὁποίας συνήλθον συναμιλλώμενοι πᾶσαι αἱ ἐπιτηδεύσεις τῶν τῆς Νυβίας ἀρεσκευμάτων. Ἡ μήτηρ καὶ αἱ λοιπαὶ συγγενεῖς παρίσταντο μετὰ θρησκευτικῆς προσοχῆς.

Ἡ Μελλὰχ ἦτο κοράσιον δωδεκαετής· ἐν Νυβίᾳ συνήθως ὑπανδρεύονται αἱ γυναῖκες περὶ τὸ δέκατον ἢ ἐνδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας των· αὕτη ὅπως εἶπε ἐβράδυνε, διὰ τινὰ μεγάλην ἀσθένειαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματός τῆς δὲν ἐγένετο ἐν καιρῷ θέοντι καὶ πολυάριθμοι μνηστῆρες ἀπερρίφθησαν. Ἀνάστημα βαδινόν, ὄφθαλμοὶ μέλανες καὶ μακροβλέφαροι, κινήματα ἀφελῆ καὶ χαρίεντα, ταῦτα ἦσαν τὰ κινούντα τὴν γενικὴν προσοχὴν πρὸς τὴν νύμφην· εἰς τὰς παρεΐας, τὸ στήθος καὶ τοὺς ὤμους εἶχε στίγματα διάφορα, τὰ ὁποῖα τῇ ἐδίδον μορφὴν ἀγάλματος χαλκίνου, ἐγκεκαλλημένου μαργαρίτας καὶ κοράλλια· ἵνα δὲ ἐπιδείξῃ τὰ θέληγτρα τῆς ὄλα, ἡ νέα νύμ-

φη ἐφάνη οὕτω γενναία, ὥστε ὑπέμεινε τὴν σκληρὰν βάσανον τοῦ ν' ἀλλάξῃ τὴν ἐπίδερμίδα τῆς. Εἰς τὸ παράδοξον τοῦτο ἔθιμον πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ὅπως οὖν τὴν προσοχὴν, διότι τοῦτο, κατ' ἐμὲ, εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς φιλαρσεκείας. Ἄμα νέα τις καλῶς ἀνατεθραμμένη ἀρραβωνισθῆ, περιορίζεται ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους μῆνας ἐντὸς δωματίου μεμονωμένου καὶ ἐνδύεται παχὺ ἐνδυμα μᾶλλινον, στενὸν μὲν πρὸς τὰ ἄνω καὶ κεκλεισμένον κατὰ τὸν λαιμὸν, πλατύτατον δὲ πρὸς τὰ κάτω. Μία δούλη ἐνασχολεῖται νυχθημερὸν διατηροῦσα διὰ χλωρῶν ξύλων πῦρ ἐλαφρὸν ὑπὸ τὸ ἐνδυμα ἐκείνο· ὁ ἀτμὸς καὶ ἡ θερμοκρασία ἀποξηραίνουσι συγκεντρούμενοι τῆς κομμωμένης μελλονύμφου τὴν ἐπίδερμίδα, ἣτις ἀποσπᾶται τελευταῖον καὶ δίδει εἰς φῶς νέον δέρμα στιλπνότατον καὶ λεῖον, μεγάλως τιμώμενον ὑπὸ τῶν κυριῶν τοῦ τόπου. Ἡ περιποίηση αὕτη (ἂν δέδοται εἰπεῖν) εἶναι πολὺ ἐπίπονος καὶ ἵνα προλάβωσι τὴν ἰσχύνητα, τὴν ὁποίαν ὁ κόπος καὶ οἱ ἰδρώτες ἐπιφέρουσιν, ἐμβάλλουσιν ἀνὰ πᾶν τέταρτον ὥρας εἰς τὸ στόμα τῆς ἐκδερομένης ἐν ἰσίκιον (δολμᾶ). Ἐτέρην τινὰ ἐποψίν ἐξετάζοντες τὸν ὑλικώτατον τοῦτον τοῦ σώματος καθαρὸν, δὲν εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ λεληθότως πῶς ἐξεικασμένον τὸν ἀγνισμὸν ἐκείνον τῆς ψυχῆς, τὸν ὁποῖον οἱ λαοὶ πάντες καὶ πᾶσαι αἱ θρησκείαι ἀπαιτοῦσιν ἐκ τῆς πορευομένης εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα;

Ὁ στολισμὸς ἤρχισεν οὕτω· ἤλειψαν ὀλόκληρον τὸ σῶμα τῆς νύμφης μὲ λίπος προβάτειον καὶ ἕκαμον τοὺς ἀρμούς τῆς νὰ τρίξωσιν· μετὰ ταῦτα δύο δοῦλαι, τὰς ὁποίας ἐπεθύμουν, εἰ δυνατόν, νὰ ὀνομάσω θαλαμηπόλους, ἔρρανον τὴν κατάδικον μὲ ἔλαιον εὐωδιάζον ἐκ καρποφύλλου, ἐρυθροξύλου καὶ κροκοδειλίου. Ἐξομολογοῦμαι εἰλικρινῶς· ἡ δυστυχὴς αὕτη κόρη, στιλπνὴ ὡς ὑέλκος καὶ ὄζουσα τὴν ναυτιώδη ὄσμην τοῦ ἀλειμματοκηρίου, μ' ἐκίνησεν εἰς ἀπόδιαν, μ' ὄλην τὴν πρὸς αὐτὴν συμπάθειάν μου.

Αἱ τῆς Νυβίας γυναῖκες ἔχουσιν οὐλότριχα τὴν κόμην, οὐχὶ λίαν δασεῖαν καὶ ἐπιδεκτικὴν τῶν κομμωτικῶν ἀπαιτήσεων καὶ συνδυασμῶν. Ἡ τῆς Μελλὰχ, βαπτισθεῖσα σχεδὸν εἰς λίπος, διηρέθη εἰς πολλοὺς μικροὺς πλοκάμους, ὧν τοὺς μὲν ἡμῖς προσήλωσαν διὰ μακρᾶς ἀργυρᾶς καρφίδος ἐπὶ τοῦ κρανίου, τοὺς δὲ λοιποὺς, κεκοσμημένους μὲ ἤλεκτρον, κοράλλια, ἐλεφάντινον καὶ σάρδιον καὶ μικρὰ νομίσματα, ἔρριψαν περὶ τὸν τράχηλόν τῆς, ἐφ' οὗ ἠκτινοβόλοι μέγα ὑάλινον περιδέριον. Περὶ τῶν φορεμάτων οὐδεμία φροντίς. Ἀπλοῦν χιτῶνιον μέχρι γόνατος, ἐκ τριχῶν δορκάδος κατασκευασμένον, καὶ δεδεμένον ἐπὶ τὴν ὀσφύν ἐπέεχε τόπον τῶν καθ' ἡμᾶς μεταξοπτίλων καὶ τριχαπτοκοσμῶν ἐνδυμάτων. Τελευταῖον ὁ στολισμὸς τῆς νύμφης συνεπληρώθη διὰ δακτυλίων ἀργυρῶν εἰς τὰ ὦτα καὶ τοὺς μυκτῆρας, καὶ ἕξα χιανίων εἰς τὰς ὠλένας καὶ τὰ σκέλη.

Περὶ τὴν δευτέραν ὄραν μί μ. ἐσημάνθη διὰ κραυγῆς παρατεταμένης ἢ ἑλευσίς τοῦ νυμφίου, προσερχομένου ἐπὶ κεφαλῆς πολυαριθμῶν ἵππέων καὶ πέλων. Ἦτο νέος ὑψηλός, εὐσηχῆμος, ἀθλητῆς τὸ σῶμα, καὶ διέπρεπεν ἀφελείᾳ πολεμικῆ. Ἐφόρει χιτῶνα καὶ βράκον βαμβακερὸν, ἀστράπτοντα τὴν λευκότητα. Σάνδαλα ἐκ δέρματος βοῆς, οἱ ἱμάντες τῶν ὁποίων, κεκοσμημένοι διὰ πτερῶν ἴδιος, ἔληγον περὶ τὴν κνήμην δεδεμένοι. Ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερε κάλυμμα κωνοειδές ἐκ φύλλων φοίνικος πεπλεγμένον, καὶ περὶ αὐτὸ πέτασον πλατύτατον, τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, δίκην σκιαδίου, ἐγχειρίδια δὲ δύο ἀκτινοβόλα, τὸ μὲν παρὰ τὸ ἀριστερὸν γόνυ, τὸ δὲ παρὰ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα — ἐν λόγῳ ὁ Ζαλὲβ (οὗτος ὠνομάζετο ὁ νυμφίος) ἦτον ἀληθῆς ἐπίτονος.

Οἱ προσελθόντες, καταβάντες τῶν ἵππων, ἐχαιρέτισαν κατὰ τὰ νενομισμένα, καὶ τότε ὁ καθῆς συνέταξε τὸ γαμικὸν συμβόλαιον ἐνώπιον μαρτύρων καὶ πρὶν ἢ εἴη ὁ νυμφίος ἴδῃ τὴν μελλόνυμφον. Ὁ Ζαλὲβ κατέθεσεν ὅτε ἔφερεν ὡς ἐπιγαμήλια δῶρα χρήματά τινα, πέντε δούλους, τινὰ ζῶα καὶ τινὰ κτηνοκόλλητα κειμήλια. Τὰ κειμήλια ταῦτα μετέβαινον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῆς νύμφης, ἐνθὶ οἱ δούλοι καὶ τὰ ζῶα ἐδίδοντο τοῖς γονεῦσιν ὡς ἀποζημιώσεις τῶν ἐξόδων τοῦ γάμου· τὰ χρήματα παρεδόθησαν τῇ μητρὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νύμφης, ἐν περιπτώσει διαζυγίου, ὅπερ δὲν εἶναι σπάνιον ἐν Νυβίᾳ· παρατηρήτεον δὲ ἐν περιπτώσει τοιαύτῃ, ἢ διαζευγνυμένη ἐπιφορτίζεται τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποίου, τὰ μὲν θήλαα μένουσι παρὰ τὴν μητέρα, τὰ δὲ ἄρρῆνα ἔπονται τῷ πατρί.

Τοῦ συμβολαίου γενομένου, ὁ νυμφίος ἔσπευσε φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν νύμφην κεκάλυμμένην ἀπὸ κορυφῆς ἀπέθεσεν αὐτὴν χαμαὶ, ἀγῆρσε τὸ κάλυμμα καὶ ἐξέθεσεν αὐτὴν εἰς τὸν θαυμαστικὸν τῶν περιεσπῶτων ἐπευφημία θορυβώδεις καὶ ὄξειαι ἀντήχησαν πανταχόθεν, ὡς βροντὴ τρομερὰ, οὕτως ὥστε ὁ κρότος τῶν κυμβάλων καὶ ὁ ἦχος τῶν σαλπύγγων κατεπύνη· ὁ Ζαλὲβ ἦτον ἔξω φρενῶν ἐκ τῆς χαρᾶς ἔτρεχε τῆδε κἀκεῖσε, κράζων· αἰδετε, αἰδετε πόσον εἶναι ὠραία! — καὶ οἱ ἰθαγενεῖς Τροβαδοῦραι (α) ἔψαλλον διὰ

(α) Τροβαδοῦροι ἐκκαλοῦντο ἐν Γαλλίᾳ οἱ ποιηταὶ τῶν ἐπαρχῶν (provençaux) καὶ κατὰ συνεκδοχὴν πάντες οἱ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας. Περιήρχοντο τὰ κτήματα τῶν τιμαριωτῶν, ψάλλοντες ἐπαίνους πρὸς μεγάλους ἀνδρας, τεινεῶτάς τε καὶ ζῶντας ἢ χρονικὰ παλαιά. Περὶ τὸν 12ον αἰῶνα, καταλιπόντες τὰς ἐπαρχίας, ἐσπάρησαν εἰς τὰς ἀύλας τῆς Εὐρώπης· τὰ ἄσματά των συνάδουον συνήθως ἐν ἤχῳ ψαλτηρίου (harpe).

Σ. τῆς ΘΕΛΣΙΝΟΗΣ.

τῆς ποιητικῆς γλώσσης τῆς ἀνατολῆς — α ὡς ὁ Θεὸς ἐπλάσε τὴν κυπάρισσαν » ἵνα ἐπισκιάζῃ τὰ κοιμητήρια καὶ τὸ ῥόδον πρὸς στολισμὸν τῶν κήπων, » οὕτως ἐπλάσε καὶ τὴν γυναῖκα ἵνα τέρπῃ τὸν οἶκον τοῦ συζύγου »

Ἦρχισεν ἐπὶ τέλους ἡ θρησκευτικὴ τελεστὴ. Ἐν μέσῳ σιγῆς γενικῆς, ὁ πατήρ τῆς νύμφης, ἔχων ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ λαμπάδα καίουσαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀγγεῖον πλήρες ὑδρομέλιτος, διευθύνθη πρὸς τοὺς νυμφίους, συνεχομένους τῷ μικρῷ δακτύλῳ καὶ λαβῶν παρ' αὐτῶν ὄρκον πίστεως καὶ ἀγάπης ἀμοιβαίας καὶ ἀμοιβαίας βοηθείας, εἶπεν — « ὁ παραβάτης σθεσθεῖν ὡς τὸ φῶς τοῦτο » καὶ ἔσβεσε τὴν λαμπάδα — ὁ » καταπατήσων τοὺς ὄρκους του ἐπανέλθοι εἰς τὴν γῆν, ἀφ' ἧς ἦλθεν, ὡς τὸ « ὑγρὸν τοῦτο » καὶ συνέτριψε τὸ ἀγγεῖον πρὸ ποδῶν του. Ἐπομένως, ἵνα ἐπισύρωσι τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου ἐπὶ τοῦ νέου ζεύγους καὶ ἀπομακρύνωσιν αὐτοῦ τὰ κακὰ πνεύματα, ἔθυσαν δύο βόας, μίαν κάμηλον ἔγγυον καὶ πενήκοντα πρόβατα, τὰ κρέα τῶν ὁποίων διενεμήθησαν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Μέχρι τῆς ἑσπέρας, καὶ νυκτὸς εἶτι προΐούσης, οἱ μὲν ἄνδρες ἐπησχολήθησαν εἰς τὸ ζῆριον, ἐπιδεικνύοντες τὴν δεξιότητά των, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς τὴν ὄρχησιν, καθ' ἣν διέπρεπον ἐπὶ θελκτικῇ χάριτι αἱ αὐτοσχέδιοι χορεύτριαι. Τὸ πλεῖστον τῶν θεατῶν, ἐτοιμασθέντος τοῦ δείπνου, ἐκάθησε μὲ τὴν αὐτὴν ὄρεξιν οἶκν καὶ τὸ πρῶτ, συγκιρνωῶν οὕτω τῇ εὐχαριστήσει τῶν ὀφθαλμῶν τὰς ἡδονὰς τῆς κοιλίας.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡ νύμφη παρεγένετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ νυμφίου μετὰ μεγάλῃς πομπῆς, καθημένη ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ παρανύμφου, ὅστις ἵππευεν ἵππον ζωηρότατον καὶ ἐστολισμένον καὶ περιεστοιχίζετο ὑπὸ πλήθους φίλων καὶ θεραπόντων. Πρὶν ἢ διαβῇ τὸ κατώφλιον, ἡ νύμφη ἠναγκάσθη αὐθις νὰ διανείμῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς χρήματα καὶ καρποὺς δημητριακοὺς — ἔθιμον ἄριστον, μὴ ἐρμηνευόμενον ἄλλως εἰμὴ ὅτι ἡ οἰκοδέσποινα, εἰς τὸν οἶκόν της εἰσερχομένη, ὀφείλει νὰ πράττῃ τὸ καλόν.

Τῇ ἐπαύριον οἱ συγγενεῖς τῆς Μελλάχ παρέστησαν εἰς τὴν ἐξέγερσίν της καὶ συνήθροισαν μετὰ σπουδῆς τὸν ὑπὸ τὴν ψιάθον, ἐφ' ἧς ἐκοιμήθησαν οἱ νυμφῖοι, ἐστρωμένον αἶτον· ὁ αἶτος οὗτος σπεῖρετε ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει, καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ δίδεται εἰς τὰς οἰκογενείας, ὅσαι δὲν εὐπεῖ ῥοῖσιν ἀξιοπρεπῶς νὰ ἐαρτάσῃσι τοὺς γάμους τῶν τέκνων των.

ΤΟΛΛΑ

ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἐδμόνδου Ἀβούτ.

Μετάφρασις Κ. Σ.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. Ζ.)

Τὸ πρῶτὸ τῆς ἀκολουθοῦσας ἡμέρας ὁ μὲν εὐδαίμων Λέλλος ἐκοιμάτο ἡσύχως, ἡ δὲ Φεραλδικὴ οἰκογένεια μετέβαιναν εἰς τὴν Λαρικίαν, ἐπὶ εὐρυχώρου ταχυδρομικῆς ἀμαξίας, ἣτις πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔκαμνε τὴν μεταξὺ Ῥώμης καὶ Λαρικίας ὁδοιπορίαν. Ἡ ἀμαξία ἔτρεχεν ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, τὸ δὲ Μόντε-Κάβο ἐφάνετο ταχέως προσεγγίζον· πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν πρὸς τοὺς κήπους καὶ τὰ δάση τοῦ Ἀλβάνου, ἡ Τόλλα ἐρρίπτετε τελευταῖον βλέμμα ἐπὶ τῶν καταξήρων ἐκείνων λειμώνων, οἵτινες περιβάλλουσι τὴν πόλιν διὰ περιζώματος θλίψεως καὶ ἐρημόσεως. Ὅταν διέρχηται τις τὸν δρόμον τοῦτον ἐν καιρῷ θέρους, κατανατᾷ νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ γῆ τῆς Ἰταλίας, ἣτις πανταχοῦ εἶνε τόσοσὸν ὠραία καὶ τόσοσὸν γόνιμος, ἐστιγματίσθη διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου πέριξ τῆς Ῥώμης πρὸς ἀγνισμόν τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἀνοσιουργημάτων ἢ πρὸς ἐξάλειψιν τῶν Παπικῶν σκανδάλων. Ἄλλ' ἡ Τόλλα μετέδιδεν εἰς τὴν νεκρὰν ἐκείνην ἐρημίαν τὴν ζωὴν, τὴν νεότητα καὶ τὸν ἔρωτα ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ τῆς ἦτον ἔμπλεως. Ἡ χαρὰ τῆς ἐφάνετο διαχγεομένη ἐπὶ τῶν πέριξ ἀντικειμένων, ἐπανορθοῦσα τὰ ἐρείπια καὶ ἀναζῶσα

γροῦσα τὴν γῆν. Τότε ἐνόησε κατὰ πρῶτον τὸ ποιητικὸν ἐκεῖνο πλάσμα, τὸ ὅποιον παριστᾷ τὸν ἔρωτα παράγοντα τὰ ἄνθη ὑπὸ τοὺς πόδας του.

Ἡ Φεραλδικὴ οἰκογένεια διήλθε περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τὴν μεγάλην ὁδὸν τῆς Λαρικίας, κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ Λέλλος ἐνεδύετο ἵνα ὑπάγῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φιλίππου Τραζιμένη, ἀφοῦ εἶχε κοιμηθῆ ἀδιακόπως μέχρι τῆς ἐνάτης καὶ ἡμισείας.

— Πῶς ἦλθες τόσοσὸν πρῶτ' ; ἠρώτησεν ὁ Πίπος, βλέπων αὐτὸν εἰσερχόμενον.

— Εἶμ' εὐδαίμων, φίλε μου. Ταιαύτας νύκτας δὲν ἔχουν συχνὰ μῆτε οἱ ἄγιοι εἰς τὸν Παράδεισον.

— Εὖγε! Καὶ ἐπειδὴ εἶμαι ὁ μόνος εἰς τὸν ὅποιον δύνασαι χωρὶς ἀκριτομυθίας νὰ ἐκφράσῃς τὴν χαρὰν σου, μὲ φέρεις τὸ ἐκχείλισμα τῆς ψυχῆς σου. Χύνε, φίλε μου, χύνε.

— Δὲν εἶνε τοῦτο μόνον· ἔχω νὰ σὲ ζητήσω καὶ συμβουλήν.

— Ὅ αἰτῶν λαμβάνει, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον.

— Φίλτατε Πίπε, ἀνεχώρησεν ἐκεῖνη.

— Τὸ γνωρίζω· ἀλλ' ἂν ἐλπίζης ἀπὸ ἐμὲ νὰ τὴν κάμω νὰ ἐπιστρέψῃ . . .

— Ὅχι· θὰ ὑπάγω νὰ τὴν ἰδῶ, κατ' αὐτὰς· τὸ ὑπεσχέθην εἰς τὸν πατέρα τῆς· θὰ προσδιορίσωμεν ὡς μέρος συνεντεύξεως τὸ Ἀλβάνον. Θέλεις νὰ ἔλθῃς καὶ σύ;

— Μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, σήμερον, αὔριον, φθάνει νὰ μὴ εἶμαι τῆς ὑπηρεσίας.

— Ὅχι, βραδύτερον, δὲν θέλω νὰ φερθῶ ἀπερισκέπτως· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ πρέπει . . . Μὴ μὲ περιπαίξῃς· ὑπεσχέθην νὰ τῇ γράψω.

— Λοιπόν;

— Μὲ κάθε ταχυδρομεῖον.

— Ἐπειτα;

— Ἀμέσως ἀπὸ σήμερον.

— Καὶ τί βλέπτει;

— Ἄν εἶχον λάβῃ ἤδη ἐπιστολὴν ἰδικὴν τῆς, δὲν ἠθελον εὐρίσκεσθαι εἰς ἀμνηχανίαν· ἠθελον τῇ ἀπαντήσῃ παράγραφον πρὸς παράγραφον· ἀλλ' ἐξέυρεις ὅτι ἔχω εὐλίγην ἔξιν τοῦ γράφειν, καὶ ἠθελον . . .

— Τί; νὰ μὲ κάμῃς γραμματέα σου; ἠρώτησεν ὁ Φίλιππος καγχάζων· Ὑπερευχαριστῶ! Στίχους σὲ κάμνω ὅσους θέλῃς, διότι δὲν θὰ θέλῃς κάθε δύο ἡμέρας καὶ διότι θεωρῶ ὡς ἀποδεδειγμένον ὅτι εἶσαι ἀνίκανος πρὸς τὸ στιχογραφεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος μαθὼν νὰ γράφῃ εἶναι ἱκανὸς νὰ πεζογραφεῖ, ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἔχῃς τὴν ἀνάγκην μου.

— Βεβαίως, καὶ ἂν ἐπερίμενες τὰς ἐρωτήσεις διὰ νὰ κάμῃς τὰς ἀποκρίσεις, θὰ ἔβλεπες ὅτι δὲν θέλω πρὸς σοῦ εἰμὴ ἀπλὴν συμβουλήν. Θὰ μετα-

χειρισθῶ τὸ οἰκεικτὸν ὄφρος, δὲν εἶναι ἀλήθεια; Θὰ εἰπῶ ὀλίγα περὶ πάντων, περὶ τῆς δημοσίου υγιείας, περὶ τῶν χορῶν, περὶ ὧν θέλουν μὲ συμβῆ εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, περὶ . . .

— Ἐν συνόψει, φίλτατε, ὁμίλησε περὶ αὐτῆς καὶ περὶ σοῦ, αὐτὸ εἶναι τὸ στερεότυπον κείμενον ὄλων τῶν ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων.

— Δύναμαι ἄρα νὰ τολμήσω τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν; Τῆ εἶπον σὺ χθές τὸ ἐσπέρας εἰς τὴν ζέσιν τῆς συνδιαλέξεως, ἀλλ' ἴσως ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὸ ὑμεῖς ἤθελεν εἶσθαι ἀρμολιότερον;

— Φίλτατε Αἲλλε, τὸ ὑμεῖς εἶν' ἐπιπόημα τῶν Ῥωμαίων τῆς παρακμῆς. Τὸ ὑμεῖς αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ἀκόλουθον μακρὰν κολακευτικὴν φράσιν: « Ἄνθρωπε, ἔχεις τόσην ἀρετὴν, ἰσχὺν καὶ δόξαν, ὥστε δὲν εἶσαι εἰς μόνον ἄνθρωπος, ἀλλὰ δέκα ἢ δώδεκα ἄνθρωποι εἰς ἓν συνηνωμένοι. Δίχθητε τὰ σεβάσματά μου. » Ὅλοι οἱ λαοὶ ὅσοι φρονοῦσιν ὅτι εἰς ἄνθρωπος ἀξίζει ὅσον καὶ εἰς ἄλλος, ὅτι ὁ κύριος δὲν εἶνε πρὸς τὸν ὑπερέτην του ὡς ἡ δεκάς πρὸς τὴν μονάδα, διετήρησαν τὸ σὺ. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐνικολογοῦντο, οἱ ἀπόστολοι ἐνικολόγουν τὸν Σωτῆρα, ἐνῶ ὁ Ἄγγλος Πατρίκιος λέγει ὑμεῖς πρὸς τὸν κύνα του, βεβαίως διὰ νὰ ὑποδείξῃ ὅτι τὸν σέβεται ἐπίσης ὡς ἂν βλόκληρον ἀγέλην κυνῶν. Ἀποφάσισε τώρα ἂν πρέπη νὰ εἴπῃς ὑμεῖς εἰς τὴν ἐρωμένην σου.

— Ὅχι, μὰ τὸν Θεόν! (α) Εἶσαι καλὸς σύμβουλος· υγιαινε' εὐχαριστῶ· ὑπάγω νὰ γράψω.

Ἐδραμεν εἰς τὸν οἶκόν του, ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του φοβούμενος μὴ τὸν καταλάβῃ τις γράφοντα καὶ ἐγράψεν ἐν διαστήματι τριῶν περιπέου ὥρων τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

• Φιλτάτη μου Βιτορία,

» Πρῶτα εἰς δὲν ὑπάρχει, ἐγὼ πρέπει νὰ γράψω πρῶτος· πολὺ καλὰ! ἄς ἦνε' ἀφοῦ τὸ γράμμα τοῦτο μέλλει νὰ μὲ προξενήσῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ νὰ λάθω ἐν ἄλλο ἐκ τῆς χειρός σου.

» Ἐσκέφθην ἂν ἔπρεπε νὰ σὲ γράψω διὰ τοῦ ὑμεῖς ἢ διὰ τοῦ σὺ· ἀλλὰ μ' ἐφάνη ὅτι τὸ σὺ ἤρμοζες καλλίτερα μετὰξὺ δύο ἐραστῶν. Ἄς ἦνε λοιπὸν τὸ σὺ.

» Ἀπόψε εἶνε συνάναστροφὴ εἰς τῆς Κομήσεως Σούτρι, πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ χορεύσω, κτλ. κτλ. (δὲν σημαίνει: νὰ κάμω τὸν ἔρωτα)· ἀλλὰ μὲ ποῖαν νὰ χορεύσω; Μὲ καμμίαν, ἢ μὲ ἀσχήμους ὡς ἡ Β. . . ἢ ἡ Μ. . . Ἄν

(α) Non, per Baeco! σύνθημα παρ' Ἰταλοῦς, ἀντὶ τοῦ ἡμετέρου: μὰ τὸν Θεόν!

παίξουν, θὰ παίξω, καὶ διὰ μικρᾶς θυσίας ὀκτώ ἢ δέκα σκουδῶν, θὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἡσυχίαν σου καὶ τὴν ἰδικήν μου, διότι δὲν θὰ ἔχης νὰ μὲ κάμῃς ἐπιπλήξεις. Ἄρκαϊ. Εἰς τὴν ἐπιστολήν μου τοῦ Σαββάτου θὰ σὲ τὰ διηγήθω ὅλα.

» Συμβαίνου πάντοτε ἄρκατοὶ θάνατοι. Ἄλλὰ τίποτε νέον ἀπὸ χθές. Λέγουν ὅτι ἐν κροῦσμα χολέρας συνέβη εἰς τὰ περίξ τῆς Λαρικκίας. Ἦθελα νὰ ἦταν ἀλήθεια, διότι ὁ φόβος, ὅστις ἐφυγάδευσε τὸν Κύριον πατέρα σου, θὰ μᾶς τὸν ἐπανέφερεν ἀμέσως. Γίνεται λόγος περὶ δύο κρουσμάτων εἰς τὸ Φρεσκάτι.

» Ἐπειδὴ δὲ περὶ Φρεσκάτι ὁ λόγος, ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ συχνάζῃς εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Εὐρίσκεται αὐτοῦ τώρα μικρὸς τις ἄνθρωπος μελαγχρινός, ὅστις ἦλθεν ἐξ Ἀγκῶνος καὶ ὅστις ἐσχάτως ἐδειξε διὰ σὲ ζωηρὰν συμπάθειαν. Τὸ ὄνομά του ἀρχίζει ἀπὸ Μ καὶ τελειώνει εἰς ι. Δὲν ἐπιθυμῶ ὥστε ἡ γειννίασις νὰ γεννήσῃ μικρὸν τινα ἔρωτα, ὅστις ἤθελε παραγάγῃ μικρὰ τινα ἐπιστολίδιζ, τὰ ὅποια ἤθελον. . . Ἄλλ' ἄς τ' ἀφήσωμεν νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς σέ.

» Στείλε τὴν ἀπάντησίν σου εἰς τὸν Ἐμμαουὴλ Μηράκλον· ἐστοχάσθην πρῶτον νὰ εἴπω εἰς τὸν Ρομήλακον· ἀλλὰ τὸ ψευδώνυμον θὰ ἦτο προφανέστατον. Πιστεύω ὅμως ὅτι οἱ ταχυδρομικοὶ ὑπάλληλοι δὲν θὰ μαντεύσουν ὅτι ὁ Μηράκλος εἶναι ὁ Κορομήλας.

» Ἰγίαινε· εἶναι ἀργά· μὲ περιμένουν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ πατρός μου. Σὲ ἀφίνω· δύνασαι νὰ φαντασθῇς μὲ πόσῃ θλίψιν! Τὰ σεβάσματά μου εἰς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· ἀσπάζομαι τὸν Τόπον. Δὲν σὲ βιάζω νὰ μὲ γράψῃς τὸ ταχύτερον, ἐπειδὴ εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ σὲ παρακαλέσω περὶ τούτου, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ταύτην μένω ἰσοβίως ὁ ἀληθῶς ὑπερχαπῶν σε καὶ εὐλικρινῆς

ΑἲΛΛΟΣ.

Ἡ Φεραλδικὴ οἰκογένεια κατεβρόχθισε τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο ἐρωτικὸν γράμμα, ὅπου ἡ μικρόνοια ἐγένεα τὴν ψυχρότητα καὶ ἡ ἀδεξιότης ἐκρύπτετο ἐπιμελῶς ὑπὸ ἤθος ἀμέριμναν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ὁ πατὴρ ὑψωσε τοὺς ὄμους καὶ εἶπε μειδιῶν: Πολυλογία ἐραστοῦ. Ἡ μήτηρ ἐπανελαβε μετὰ προφανοῦς εὐχαριστήσεως τὰς δύο τελευταίας λέξεις: *affezionatissimo vero* (ἀληθῶς ὑπεραγαπῶν!) ὁ ἀδελφός δὲν εἶπε τίποτε, φυλάττων τὰς ἐντυπώσεις του καὶ ἤξευρε πρὸ καιροῦ ὅτι ὁ Αἲλλος δὲν ἦτο πρωτότυπον ἀγγινοῖας· μέγα φόβον τῷ ἐνέπνεεν ἡ ἀνταπόκρισις αὐτῆ, ἥτις ἠδύνατο νὰ ψυχράνῃ τὴν καρδίαν τοῦ μέλλοντος γαμβροῦ του, ἐξαντλοῦσα τὸ ὀλίγον αὐτοῦ πνεῦμα· ἤξευρε ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰς πᾶσαν ηλικίαν εἶναι μεγάλοι μαθηταί, οἵτινες σπανίως εὐγχω

ροῦσιν ὅσους ἢ ὅσας τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κάμουν γυμνάσματα, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε δὲν ἦτο δυσπρεστημένος ἀπὸ τὸ πρῶτον γύμνασμα τοῦ Λέλλου.

Ἡ Τόλλα ἦτο περιχαρής. Δὲν ἔκρινε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λέλλου τῆς — καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ τὴν κρίνῃ; Τὴν ἠσπάζετο, τὴν ἔσφιγγεν ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς, ὠμίλει πρὸς αὐτὴν, τὴν προσήγγιζεν εἰς τὸ οὖς τῆς, ὡς ἐὰν ὁ χάρτης ἠδύνατο νὰ τῆ ἀποκριθῇ. Τὰ πάντα τῆ ἐφαίνοντο θαυμάσια εἰς τὸ φίλτατον ἐκεῖνο ἐπιστόλιον· καὶ ὁ χάρτης, καὶ τὸ μέλαν, καὶ ὁ κηρὸς καὶ τὸ ὄφρος. Ἄν τις ἐκπλαγῆ πῶς κόρη εὐφυῆς, εὐμαθῆς καὶ φιλόκαλος δύναται ν' ἀπατηθῇ ἐπὶ τοσαύτον καὶ νὰ καταφιλῇ ἐνθουσιωδῶς ἐπιστολὴν ἀρκετὰ μωρὰν καὶ σχεδὸν θρασείαν, θ' ἀπαντήσῃ ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ πρῶτον ἐρωτικόν τῆς γράμματος καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἐρωτικὸν γράμμα κρίνεται πάντοτε μὲ ἐπιείκειαν, ὅσον ἔξοχος καὶ ἂν ἦναι ἡ λαμβάνουσα, ὅσον κοινὸς ὁ γράφων. Ἡ Τόλλα τὸν ἀπήντησε, χωρὶς νὰ θηρεύῃ τὰς λέξεις τῆς, δι' ἐπιστολῆς δωδεκασελίδου, ἥτις ἦτο μᾶλλον ὑστερόγραφον προστεθειμένον εἰς τὴν μακρὰν ἐν τῷ κήπῳ συνδιάλεξιν τῶν ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λέλλου. Ἦτο λεπτομερῆς διήγησις ὄλων τῶν αἰσθημάτων ὅσα εἶχον ἀναφυῆ εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἐν διαστήματι δυο ὁλοκλήρων ἡμερῶν, ἡ ἀλληλουχία τῶν ἐρωτικῶν τῆς σκέψεων, αἵτινες συνεδέοντο μεταξὺ τῶν ὡς οἱ κρίκοι χρυσοῦ περιδεραίου. Ὁ δρόμος τῆ εἶχεν διηγήσει περὶ τοῦ Λέλλου· εἶχεν ἀκούσει τὸνομά του εἰς τὸν κρότον τῶν τροχῶν τῆς ἀμάξης· φθάσασα ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τὰ περιστοιχίζοντα αὐτὴν, εἰς τὸν οἶκον, εἰς τὸν κῆπον, εἰς τὰ ἐπιπλα τοῦ μικροῦ τῆς δωματίου, εἰς τὰ γηραιὰ δένδρα, μάρτυρας τῶν πρώτων ἐνδομύχων αἰσθημάτων τῆς. Τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωίας, περιμένουσα τὴν ἀφίξιν τοῦ ταχυδρομείου, εἶχεν ὑπάγει μέχρι τοῦ Ἀλβάνου, μόνῃ, ἔφιππος, διὰ τῆς μικρᾶς ἀτραποῦ τῆς χαράδρας, ἵνα ῥίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὴν Κορομηλικὴν ἐπαυλιν, τῆς ὑποίας περιέγραφε λεπτομερῶς τὰς καλλονάς· ἡ ἐπιστολὴ ἐπερατοῦτο διὰ σελίδος ὁλοκλήρου, περιεχούσης γλυκυτάτην ἐρωτικὴν ματαιολογίαν, μὴ δυναμένην νὰ μεταφρασθῇ εἰς ἄλλην εἰμὴ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἦσαν ὑπερθετικὰ ἀνήκουστα, παράδοξος ἀνάμιξις συμπεπλεγμένων ἐπιθέτων, ἀγνῆ καὶ καθαρὰ ἀκολασία ὄφρου, ποιητικὴ πεζογραφία εὐάρεστος ὡς ἡ ἐκρινὴ δρόσος, ἡχηρὰ ὡς ὁ κρότος τῶν φιλημάτων· ἦτον ὕμνος πρὸς τὸ πλάσμα, ἅπου ὁ Πλάστῆς δὲν ἐλησμονεῖτο, παρθενικὴ ἐξομολόγησις ἀκηλιδῶτου ἔρωτος, ἀμέμπτου εὐδαιμονίας.

Τίς ἤθελα τὸ πιστεύσῃ; ὅταν ἀνέγνωσεν ἐκ δευτέρου τὴν ἐπιστολὴν τῆς, τὴν εὗρεκε ψυχρὰν· ἐπεθύμει νὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὡς ὁ Λέλλος τοῦ ὁποίου ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις:

Ἡμέρη, 19 Αὐγούστου 1837.

« Φιλτάτῃ μου Τόλλα,

» Τὸ ταχυδρομεῖον δὲν διένειμεν εἰσέτι τὰ γράμματα. Περιμένω λοιπὸν ἀκόμη τὴν ἀπάντησίν σου εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου τῆς 17ης τοῦ τρέχοντος· ἀλλὰ διὰ νὰ κερδίσω καιρὸν ἀρχίζω ἐν τούτοις νὰ σὲ γράψω. Ἄν λάβω ἀκολούθως τὴν ἐπιστολὴν σου, θέλω σὲ φανερώσῃ τὴν παραλαβὴν τῆς.

» Ἀρχαία τις παροιμία λέγει: ὁ διάβολος εἶναι ἀσχημότερος ζωγραφισμένος παρά πραγματικός. Ἐνόμιζον ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ ἦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπουσίαν σου, καὶ ὅτι ἤθελα δυνηθῇ νὰ τὴν συνειθίσω· ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἡ παροιμία ψεύδεται, διότι εἶμαι ὡς τὸ ψάρι ἔξω ἀπὸ τὸ νερόν.

» Ἐπέρασα χθὲς ἀπὸ τὴν οἰκίαν σου, καὶ μ' ἐκυρίευσε μεγάλη μελαγχολία, ὅταν εἶδα κλειστὰ τὰ παραθυρόφυλλα. Ἐσυλλογίσθην τὰς συνομιλίαις μας, τοὺς περιπάτους μας, κτλ. Καὶ ὅλ' αὐτὰ ἀνεβλήθησαν. Διὰ πόσον καιρὸν; δι' ἓνα μῆνα. Πολὺ εἶναι μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ χρειάζεται ὑπομονή, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον περίσκεψις θέλει φέρει τοὺς καρπούς τῆς εἰς τὸ μέλλον.

» Ἡλιπίζα νὰ σ' ἐπισκεφθῶ τὴν δευτέραν· ἀλλ' ἂν τὸ ἐπιτρέψῃς, θ' ἀναβληθῇ ἡ ἐπίσκεψις διὰ τὴν πέμπτην. Πρῶτον θὰ ἦμαι μᾶλλον ἐλεύθερος καὶ θὰ δύναμαι νὰ μείνω περισσότερον καιρὸν· ἔπειτα ἔχομεν ἀνάγκην μεγάλης προσοχῆς καὶ φοβοῦμαι μὴ διεγείρωμεν ὑπονοίας.

» Ἦθελα νὰ σὲ εἰπῶ ἄπειρα πράγματα· ἀλλὰ καλλίτερα νὰ τὰ φυλάξωμεν διὰ τὴν πρώτην μας συνομιλίαν, ἡ ὁποία θὰ ἦνε, σὲ τὸ ὑπόσχομαι, ἐκτεταμένη καὶ καλή.

» Ἄς μεταβῶμεν εἰς τὴν συναναστροφὴν τῆς Κομήσσης Σούτρι· ὑπήγα ἐκεῖ περὶ τὰς ἑννεὰ καὶ ἡμίσειαν. Ἐπαιζα τὸ οὐίστ μὲ τὸν θεῖόν μου τὸν συνταγματάρχην, ἔχασα ὀλίγα χρήματα καὶ ἔπαυσα νὰ παίζω περὶ τὰς ἑνδεκά. Μετέβην εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν καὶ ἔφθασα περὶ τὸ μέσον ἀντιγραφίας τινος. Αἱ χορεύτριαί ἦσαν ἡ Β. . . ἡ Α. . . ἡ Δ. . . καὶ ἡ Κυρία κόρη τῆς Κυρίας Φρατιέφ. Ἐμείνα θεατῆς ἀδιάφορος. Ἡ στρατηγὶς ἔτρεξε πρὸς ἐμὲ, ἅμα μὲ παρετήρησε, φωνάζουσα: « Ἄ! φίλτατε πρίγκιψ! Πρέπει νὰ σὰς διηγηθῶ τί μᾶς συμβαίνει· φοβερὰ ἱστορία! Ὁ Ἄγγλος, ὅστις κατοικεῖ εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἐπάνωθέν μας, λέγει ὅτι τῷ ἔκλεψαν ἐν τουφεκίῳ ἐπροσκάλεσε τὴν ἀστυνομίαν καὶ εἶχον τὴν κατοικήθειαν ν' ἀναμοχλεύσουν τὸ δωμάτιον τοῦ ὑπρέτου μου — ματαιῶς παρέστησα ὅτι ὁ Κοκόμερος εἶναι τίμιος, ὅτι οἱ ἄνθρωποι μου δὲν κάμνουσιν ἐγκλήματα· αὐτοὶ ἐξηκολούθησαν ν' ἀναμοχλεύουν τὰ πάντα, ἀλλὰ δὲν εὗρον τίποτε· ἤμην βεβαία περὶ τούτου. « Ἐνῶ ἡ στρατηγὶς ἐξηκολούθει νὰ μὲ κωφαίνῃ μὲ τὰς ἀτελευτήτους θρηνηλογίας τῆς, ἠκούσθησαν τὰ πρακτικὰ κρούσματα τοῦ κυκλικοῦ χοροῦ, ἀλλ' ἐπροσποικίσθη ὅτι δὲν ἤκουσα, καθότι ἔπρεπε νὰ χορεύω μὲ

τὴν φιλιτάτην Ναδίνην. Μετὰ ταῦτα, ἡ Κυρία Φριτιέρ καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς ἀνεχώρησαν ἠλπίζον ὅτι ἤθελον τὰς συνοδείας, ἀλλ' ἐγὼ περιορίσθην εἰς τὸ νὰ χαιρετήσω ταπεινῶς. Καλὰ ἔκαμα:

» Ἡ χολέρα ἐξήκολούθει καὶ μὲ τρομάζει· ἀλλὰ διὰ τῶν προσυλάσεων ἐλπίζω νὰ διαφύγω. Ἄν κατὰ σύμπτωσιν ὁ ταχυδρόμος καμμίαν ἡμέραν δὲν σὲ φέρῃ γράμμα μου, μὴ φαντασθῆς διὰ τοῦτο ὅτι ἀπέθανα. Τελειόνα ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐπιστολῆς μου· ἂν λάβω τὴν ἰδικήν σου μετὰ τὸ γεῦμα θὰ προσθέσω ὑστερόγραφον. Τὰ σεβάσματά μου εἰς τοὺς γονεῖς σου, τοὺς ἀσπασμούς μου εἰς τὸν ἀδελφόν σου. Μένω ὁ ὑπεραγαπῶν σε

ΛΕΛΛΟΣ.

» Υ. Γ. Ἐλαβα τὸ γράμμα σου καὶ σὲ ἀφίνω νὰ ἐνοήσης ἂν μ' ἐπροξένησεν εὐχαριστήσιν. »

Ἡ ἀνταπόκρισις αὕτη ἐξηκολούθησε, χωρὶς κανὲν ἀξιοσημείωτον ἐπισημασθέν, μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Ἡ Τόλλα ἔγραφε χαριστάτας ἐπιστολάς καὶ ἐθαύμαζε τυφλῶς τὰς μετρίας ἐπιστολάς τοῦ Λέλλου. Ὁ Τότος, ὡς παρατηρητὴς ἀτάραχος καὶ ὀξύου, ἐστάθμισε καθ' ἑαυτὸν ὅλα τὰ τεμάχια τῶν ἐπιστολῶν τοῦ νέου Κορομήλα, ὅσα ἠδύνατο νὰ τὸν φωτίσῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς καρδίας του ἢ τῆς σταθερότητος τοῦ χαρακτήρος του.

Παρέτηρσεν ἐντὸς ὀλίγου ὅτι τὸ ὕφος ἐδείκνυεν ἐπαισθητὴν νάρκωσιν. Τὴν 22 Αὐγούστου, ὁ Λέλλος περιχαρὴς ὅτι κατάρθωσε νὰ γράψῃ μακρὰν ἐπιστολήν, ἀνέκραξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ:

» Πῶς! ἔφθασα εἰς τὸ τέλος τοῦ φύλλου; ἄς γράψω καὶ πλαγιῶς· ὄχι, ἄς προσθέσω καὶ ἄλλο φύλλον· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ γράψω παρὰ τὸ σύνθημα διπλάσια. Ἐνθυμείσαι ὅτι μίαν ἑσπέραν σ' ἔλεγον ὅτι δὲν εἶμαι φοβερὸς πολυγράφος; Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι πάντοτε εἶχον αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα· ὅταν ὁμῶς γράφω πρὸς σέ, ποτὲ δὲν ἐξαντλοῦμαι, καὶ πάντοτε εὐρίσκω νέα πράγματα νὰ σὲ εἰπῶ. Τίς θὰ μ' ἐξηγήσῃ τὸ αἴνιγμα τοῦτο;

Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ἡ γονιμότης του εἶχεν ἤδη ἐξαντληθῆ καὶ ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα:

» Ἐξεύρεις ὅτι εἶνε τρομερὰ βάσανος τὸ νὰ αὐτοσχεδιάζῃ τις ἐπιστολήν τυχαίως καὶ χωρὶς νὰ ἔχη εἰς τί ν' ἀπαντήσῃ; Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔρωτος εἶναι γόνιμος, τὸ ὁμολογῶ, ἀλλ' εἰς τὴν συνομιλίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν. Ἄν ἦσο ἐδῶ, θὰ ἤξευρα τί νὰ εἰπῶ· ἀλλ' ἂν σὲ γράψω ὅτι σ' ἀγαπῶ, τὸ εἶπομεν καὶ πάλιν τὸ εἶπομεν· ὅτι σὲ εἶμαι πιστὸς, εἶναι προφανέστατον· ὅτι ἐπιθυμῶ τὴν ἐπιστροφὴν σου, εἶναι πρᾶγμα τοσάκις ἐπαναληφθὲν ὥστε δὲν μὲ μένει παρὰ νὰ βλασφημῶ ὡς ἐθνικὸς βλέπων ὅτι δὲν ἐπανέρχεται. Τί νὰ εἰπῶ; Θεὸς μου! τί νὰ εἰπῶ;

» Ὅα σὲ εἰπῶ πρῶτον ὅτι ἡ χολέρα . . . !

Ἐδῶ ἤρχιζεν ἐκτεταμένη περιγραφή τῆς χολέρας, ἣτις πάντοτε ἐπλήρου μέγα μέρος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Λέλλου, ἐπιστολῶν αἵτινες δύναται ποτε νὰ χρησιμεύσωσι πολὺ εἰς σύνταξιν τῆς ἱστορίας τῆς κατὰ τὸ 1837 χολέρας. Ὁ Λέλλος διηγεῖτο ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἐπιδημίας, ὡς ἀκριβῆς παρατηρητῆς καὶ ὡς μετριοφρῶν ψυχολόγος.

Ἀλλὰ τοιαύτη ἀνταπόκρισις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ μεγάλην γενναϊότητα εἰς τὴν Φεραλδικὴν οἰκογένειαν, ὁ δὲ φόβος τῆς νόσου ἐπροξένησεν ἐλαφρὸν ἀδιαθεσίαν εἰς τὴν Κόμησσαν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἐμμανουὴλ ἔγραψε πρὸς τὴν Τόλλαν.

» Ἐμαθον μετὰ λύπης ὅτι ἡ μήτηρ σου ἔχει πόνους εἰς τὰ ἔντερα. Δι' ἀγάπην Θεοῦ, εἰπέ της νὰ φυλαχθῆ καὶ ἂν τῇ συμβῆ ἡ ἐλαχίστη διάρροια ἄς πῆ ζωμὸν ταμαρίνου καὶ ἄς κάμῃ κλύσμα ἀπὸ ὀρυζόνερον. Αὕτη εἶναι ἡ συνταγὴ τοῦ ἱατροῦ Ἐλῦ.

» Σήμερον τὸ πρῶτ' ἠσθάνθην πόνους εἰς τὴν κοιλίαν, ἐνόμισα ἀμέσως ὅτι προσεβλήθην ἀπὸ τὴν χολέραν καὶ παρήγγειλα ὀρυζόνερον· ἀλλ' ἐνῶ τοῦτο ἔβραζε, ὁ πόνος ἔπαυσε, καὶ ἔστειλα ὅλα τὰ ἱατρικὰ εἰς τὸν διάβολον.

Τοιαῦται λεπτομέρειαι, καταχωριζόμεναι εἰς ἐρωτικὴν ἐπιστολήν, δὲν φαίνονται ἀπρεπεῖς εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ Τόλλα εὐχαρίστησεν εὐγνωμόνως τὸν φίλικτόν της Λέλλον διὰ τὴν περὶ τῆς ὑγείας τῆς Κομήσσης φροντίδα του.

Ὁ Τότος, ὅστις παρετήρει ταυτοχρόνως τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὸν Κορομήλαν, παρετήρησεν ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡ ἀγαθὴ αὕτη κόρη προσεκολλᾶτο περισσύτερον εἰς τὸν ἐραστὴν της, ἐξ αἰτίας τῶν φόβων τοὺς ὁποίους τῇ εἶχε προξενήσει καὶ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους εἶχε διατρέξει.

Ἐνίοτε, ἵνα ἀντιπερισπᾶ τὰ ἀπαίσια προκισθήματα, ὁ Λέλλος ὠμίλει περὶ τῶν ἐλπίδων του καὶ περὶ τῶν μελλόντων σχεδίων του. Πότε ἀφιέρονεν εἰς τὸν Θεὸν τὰς παρούσας του θλίψεις, καὶ τῷ ἐζήτει εἰς ἀντάλλαγμα τελείαν εὐδαιμονίαν· πότε ἀπηρῖθμει μίαν πρὸς μίαν τὰς ἡδονὰς ὅσας ἠλπίζει ν' ἀπαλαύσῃ τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα. Ὁ Τότος ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ ἔχοντα ὁπωσοῦν μεγαλειτέραν πεποιθήσιν εἰς ἑαυτὸν, ἀντὶ τοῦ νὰ παραδίδηται ὅλως εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν.

» Ὑπομονή! ἔγραφεν ὁ Λέλλος.—Ὁ Τότος τὸν ἤθελον ὀλιγώτερον ὑπομονητικὸν,— ἄς προσφέρωμεν τὰς πικρίας μας εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εἰς ἀντάλλαγμα τῆς θυσίας τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπιβάλλει, θέλει μᾶς χορηγήσῃ ἐντελὴ εὐδαιμονίαν. Εὐφραίνομαι ἤδη ἀναλογιζόμενος τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας καθ' ἃς θέλομεν συνευδαιμονῆ, καθ' ἃς ὁμοῦ θέλομεν εὐχαριστῆ τὸν Θεὸν ὅτι μᾶς ἐβοήθησεν εἰς τὰς ἀνάγκας μας, καὶ μᾶς ἐβράβευσε διὰ τὰ δεινὰ μας· ὦ γλυκεῖα ἰδέα!

— Ὡ κεναὶ ὄνειροπολήσεις καὶ μάταιαι ἐλπίδες! διελογίζετο ὁ φρόνιμος Τότος Φεράλδης. —

» Συλλογίζομαι, ἔγραφεν ὁ Λέλλος, συλλογίζομαι τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα, τὰς ἐπισκέψεις μου εἰς τὸ θεωρεῖόν σου, τὰς ἐκλεκτὰς συναναστροφὰς ὅπου θὰ βλέπωμεθα χωρὶς νὰ ληθμονώμεν τὴν φρόνησιν — παραπολλὴ φρόνησις! ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν ὁ Τότος, — τοὺς χορούς, τὰς μικρὰς ζηλοτυπίας ὅσαι θὰ γενῶνται εἰς τὴν καρδίαν σου ἢ εἰς τὴν ἰδικήν μου, τὰς βροχερὰς ἡμέρας τὰς ὁποίας θὰ διερχώμεθα εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ τόσα ἄλλα ὠραῖα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρίθμησις θὰ ἦτο πολὺ μακρὰ. »

— Δὲν ὀμιλεῖ περὶ τοῦ γάμου! ἐγόγγυζεν ἐνδομύχως ὁ ἀδελφὸς τῆς Τόλλας.

Ἡμέραν τινα ἡ Τόλλα ἀνέγνωσε κλαίουσα ἀπὸ χαρὰν τὴν ἀκόλουθον περικοπὴν γράμματός τινος τοῦ Λέλλου:

» Δύνασαι νὰ φαντασθῆς ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ γνωρίζῃς πῶς ὁ ἔραστής προσκολλᾶται εἰς πᾶν ὅ,τι προέρχεται ἐκ τῆς ἐρωμένης· ἀλλ' ὅ,τι δὲν θὰ φαντασθῆς ποτὲ εἶναι ἢ πρὸς τὰς ἐπιστολάς σου ἀγάπη μου. Μάθε ὅτι παρήγγειλα κιβωτίδιον ἐκ καρνοξύλου, κομφῶς εἰργασμένου, μὲ πολυτελὲς κλειθρον, τὸ ὁποῖον θ' ἀνοίγῃ διὰ χρυσοῦς κλειδὸς, ἀνηρτημένης εἰς χρυσοῦν κρίκον· δι' ὅλα ταῦτα θὰ ἐξοδεύσω εἴκοσι σκούδα, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ κρύψω ἐκεῖ τὰ γράμματά σου, τὰ ὁποῖα μίαν ἡμέραν, ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς, θ' ἀναγινώσκωμεν πάλιν ὁμοῦ. »

Ὁ Τότος δὲν ἔκαμε τὴν ἐλαχίστην ἀντίρρησην εἰς τὰ δάκρυα τῆς ἀδελφῆς του, ἀλλ' ἐπροτίμα νὰ μὴ ἐγνώριζε τὴν ἀξίαν τοῦ κιβωτιδίου.

Ἀφ' ἧς ἀνεχώρησεν ἡ Φεραλδικὴ οἰκογένεια, ὁ Λέλλος ὑπέσχετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ἀλβάνον. Ἡ Τόλλα, εἰδοποιηθεῖσα τὴν προτεραιάν, ἤθελεν ἱππεύσει μετὰ τῆς μητρὸς τῆς καὶ ἤθελον συναντηθῆ τυχαίως εἰς τὰ πέριξ τοῦ τάφου τῶν Ὀρατίων. Μ' ὅλας τὰς παροτρύνσεις τῆς Τόλλας καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ Πίπου, ὅστις ἔμελλε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκδρομὴν, ἡ μικρὰ αὕτη περιήγησις ἔμεινεν ἐπὶ ἑξ' ἐβδομάδας ἀπλοῦν σχέδιον.

[ἔπεται.]